

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Analýza zahraniční rozvojové spolupráce Japonska
v Africe**

Kristýna Švédová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Analýza zahraniční rozvojové spolupráce Japonska
v Africe**

Kristýna Švédová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Poděkování

Tímto bych ze srdce chtěla poděkovat vedoucí své diplomové práce PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. Její odborné rady, maximální vstřícnost a časté konzultace okořeněné úsměvem a nadšením pro téma, doprovázely diplomovou práci od výběru tématu, až po práci na samotném textu.

Paní doktorko, děkuji za báječných pět let, kdy jste mi byla nejen odbornou vedoucí, ale i vzorem.

Kristýna Švédová

Obsah:

1. Úvod	1
2. Zahraniční politika Japonska – rozvoj jako důležitý nástroj zahraniční politiky 6	
2.1 Obecná východiska zahraniční politiky	6
2.2 Formování zahraniční politiky Japonska	8
2.3 Diplomatic Bluebook – prioritní oblasti japonské zahraniční politiky.....	10
2.4 Rozvoj v obecném teoretickém pohledu.....	15
2.5 Pojem rozvojová spolupráce a rozvojová spolupráce v pojetí Japonska	17
2.5.1 Historie japonské rozvojové pomoci.....	19
2.5.2 Japonská charta oficiální rozvojové pomoci. Základní politiky a oblasti zájmu.....	21
3. Rozvojové strategie Japonska v Africe	25
3.1 Formování japonské rozvojové pomoci vůči Africe.....	27
3.2 Japonský (asijský) rozvojový model v Africe	31
3.3 Světový dialog o africkém rozvoji – konference TICAD.....	35
3.3.1 TICAD I.....	37
3.3.2 TICAD II.....	37
3.3.3 TICAD III a lidská bezpečnost	38
3.3.4 TICAD IV	39
3.3.5 TICAD V.....	41
3.4 Aktéři v rámci japonského angažmá v Africe	42
4. Globální strategie Japonska v Africe – případová studie vzájemných vztahů s Keňou	44
4.1 Japonsko – významný rozvojový partner pro Keňu. Ekonomické, sociální a politické podmínky	44
4.2 Japonská ODA v Keni	48
4.3 Prioritní oblasti a výzvy Japonska v Keni	51
4.3.1 Rozvoj lidských zdrojů	51
4.3.2 Rozvoj ekonomické infrastruktury.....	52
4.3.3 Rozvoj zdravotnictví	53
4.3.4 Zemědělství a rozvoj venkova	54
4.3.5 Ochrana životního prostředí.....	54
4.4 Příklady projektů v prioritních oblastech pro japonskou rozvojovou pomoc.....	55

5. Globální strategie Japonska v Africe – případová studie vzájemných vztahů s Tanzanií	60
5.1 Japonská ODA v Tanzanii	63
5.1.1 JICA a ODA v Tanzanii	64
5.2 Prioritní oblasti a výzvy Japonska v Tanzanii	65
5.2.1 Rozvoj ekonomické oblasti - zemědělství.....	65
5.2.2 Rozvoj infrastruktury	66
5.2.3 Rozvoj veřejného sektoru.....	67
5.2.4 Ostatní oblasti rozvojových aktivit Japonska v Tanzanii.....	68
5.3 Příklady projektů v prioritních oblastech pro japonskou rozvojovou pomoc.....	69
6. Závěr	72
7. Seznam použité literatury a pramenů	78
7.1 Seznam použité literatury	78
7.2 Seznam použitých pramenů	82
8. Resumé.....	88

Seznam zkratk

APEC	Asijsko-pacifické hospodářské společenství (Asia-Pacific Economic Cooperation)
ASEAN	Sdružení národní jihovýchodní Asie (Association of South East Asian Nations)
ASDP	Rozvojový program v zemědělském sektoru (Agricultural Sector Development Programme)
DAC	Výbor pro rozvojovou spolupráci (Development Assistance Committee)
EAC	Východoafrické společenství (East African Community)
EPA	Ekonomická plánovací agentura (Economic Planning Agency)
GBS	Hlavní podpora rozpočtu (General Budget Support)
HTC	HIV testovací a poradenská centra (HIV Testing and Counseling Centres)
IPR-ERS	Investiční program na podporu oživení ekonomické strategie (Investment Program for the Economic Recovery Strategy)
JAST	Společná rozvojová strategie pro Tanzanii (The Joint Assistance Strategy for Tanzania)
JICA	Japonská mezinárodní rozvojová agentura (Japan International Cooperation Agency)
JOCV	Japonská zámořská dobrovolnická kooperace (Japan Overseas Cooperation Volunteers)
KATC	Kilimandžárské zemědělské rozvojové centrum (Kilimanjaro Agricultural Training Center)
METI	Ministerstvo hospodářství, obchodu a průmyslu (Ministry of Economy, Trade and Industry)
MITI	Ministerstvo mezinárodního obchodu a průmyslu (Ministry of International Trade and Industry)
MOF	Ministerstvo financí (Ministry of Finance)
MOFA	Ministerstvo zahraničních věcí Japonska (Ministry of Foreign Affairs of Japan)

NEPAD	Nové partnerství pro africký rozvoj (New Partnership for African Development)
NERICA	Nová rýže pro Afriku (New Rice for Africa)
NRDS	Národní strategie v oblasti rýže (National Rice Development Strategy)
NSS	Národní bezpečnostní strategie (National Security Strategy)
ODA	Oficiální rozvojová spolupráce (Official Development Assistance)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
SADC	Jihoafrické rozvojové společenství (South African Development Community)
SB	Světová banka (World Bank)
SDF	Jednotky sebeobran (Self-Defence Forces)
SHEP	Projekt na podporu malých zemědělských farem v oblasti zemědělství (Small Holder Horticulture Empowerment Project)
SMASE	Projekt na posílení znalostí z oblasti matematiky a přírodních věd (Strengthening of Mathematics and Science Education)
TAA	Tokijská agenda pro akci (Tokyo Agenda for Action)
TICAD	Tokijská mezinárodní konference o africkém rozvoji (Tokyo International Conference on African Development)
UNDP	Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)

Seznam tabulek

Tabulka č. 1. Shrnutí rozvojových teorií a přístupů

Tabulka č. 2. Porovnání výše ODA mezi hlavními donory

Tabulka č. 3. Top 15 příjemců japonské grantové pomoci v Africe

Tabulka č. 4. Japonská rozvojová pomoc v regionu subsaharské Afriky

1. Úvod

Japonsko je jedním z významných aktérů v oblasti rozvojové spolupráce, přičemž kořeny japonských rozvojových aktivit sahají až do období po druhé světové válce, kdy zahraniční politika země prošla zásadní proměnou a začala se orientovat na nová témata. Poskytování rozvojové pomoci představuje významný komponent zahraniční politiky Japonska a je třeba dodat, že japonská vláda je hrdá na to, že je zemi možné zařadit mezi největší poskytovatele rozvojové pomoci. Japonsko je důležitým členem Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) resp. jejího Výboru pro rozvojovou spolupráci (DAC/OECD),¹ a proto se japonská rozvojová politika musí řídit jeho standardy a principy. Nejvýraznější změnu japonské zahraniční rozvojové spolupráce můžeme spojit s koncem studené války, kdy Japonsko začalo upírat svou pozornost ve větší míře na Afriku, která se dostala do centra pozornosti mezinárodního společenství v souvislosti s fenoménem nové geopolitické dělby Afriky. Dnes je Japonsko jedním z největších donorů v rámci Afriky, kde tradičně obsazuje první příčky v rámci žebříčku 10 největších donorů. V roce 2012 se umístilo na 5. místě s finančním podílem 6 %, tzn. 1724 miliony amerických dolarů zahraniční rozvojové pomoci (OECD 2014a: 4). Japonsko se rovněž pyšní rozvinutým systémem rozvojových agentur a organizací, které je možné sledovat téměř po celém světě a je patrné, že si za poslední dvě desetiletí vytvořily dobré renomé jak mezi občany zemí, kde působí, tak i doma v Japonsku anebo na mezinárodní scéně. Vzhledem k těmto okolnostem se domnívám, že má smysl sledovat japonské rozvojové aktivity na africkém kontinentě, protože v České republice není japonskému rozvoji, který se orientuje na Afriku, věnována patřičná pozornost.

Diplomová práce řeší otázku zahraniční rozvojové pomoci ve vztahu k japonskému angažmá v Africe, které sleduje po konci studené války, ale kořeny této zahraniční rozvojové pomoci sahají již do období po druhé světové válce. Cílem předkládané práce s názvem *Analýza zahraniční rozvojové*

¹Japonsko je členem DAC/OECD od roku 1964.

spolupráce Japonska v Africe je analyzovat zahraniční rozvojovou politiku Japonska ve vybraných afrických státech. Pozornost bude věnována dvěma případovým studiím, a sice vztahům mezi Keňou a Japonskem a Tanzánií s Japonskem. Zmíněné státy patří dlouhodobě mezi jedny z největších příjemců japonské rozvojové pomoci v rámci subsaharské Afriky a Japan ODA White Paper² z roku 2013 uvádí, že se zmíněné státy v roce 2012 umístily na prvních dvou příčkách v rámci výše rozvojové pomoci (MOFA 2013a: 130). Data z let 2012–2013 byla použita především z důvodu aktuálnosti a podtrhnutí výše rozvojové pomoci. Tato data jsou navíc ta nejaktuálnější, kterými disponuje japonské ministerstvo zahraničních věcí. Jak Keňu, tak i Tanzanii je možné podle Světové banky (SB) zařadit mezi země s nízkými příjmy (The World Bank 2015). Obě země jsou křehkými demokraciemi, přičemž podle žebříčku Corruption Perception Index, který pravidelně vydává Transparency International, se Keňa v roce 2014 umístila na 145. místě a Tanzanie na 119. ze 175 států (Transparency International 2014). Tyto země označujeme jako „vlajkové lodě“ pro japonskou rozvojovou pomoc, a proto zde můžeme monitorovat množství japonských rozvojových projektů. Keňa byla zvolena především z toho důvodu, že vzájemné vztahy sledujeme již od roku 1963, tedy od roku, kdy Keňa získala nezávislost na Velké Británii. Keňa má pro Japonsko výhodnou geografickou pozici, protože je bránou do střední Afriky a zároveň je centrem východní Afriky. V Keni můžeme vidět nejhustší síť japonských rozvojových organizací a sledovat i úspěšné rozvojové projekty a programy, které jsou zde pro japonskou zahraniční rozvojovou politiku prioritou. V Nairobi sídlí nejen japonské obchodní společnosti, ale i zmíněné rozvojové agentury, které zde mají centrálu pro východní Afriku.

Tanzanie byla vybrána pro dobré a dlouholeté vztahy s Japonskem, a to zejména z důvodu začleňování sociálních a ekonomických reforem do své vnitřní politiky, což Japonsko velmi oceňuje. Kvůli nízkému HDP na obyvatele je

² *Japan's Oda White Paper* je dokument, který každoročně vydává japonské ministerstvo zahraničních věcí, v němž shrnuje aktivity japonské mezinárodní rozvojové spolupráce a statistiky za předešlý rok.

rozvojová pomoc nezbytná. V roce 2012 dosahovala celková výše japonské rozvojové pomoci do Tanzanie 147.91 milionů dolarů (MOFA 2013a: 130).

Jak už bylo zmíněno v cíli práce, klíčovou část textu představuje analýza zahraniční rozvojové politiky v Keni a Tanzanii, kterou budu dokumentovat na dvou případových studiích.

Pro práci byly zvoleny tři výzkumné otázky, na které bude odpovězeno za předpokladu, že rozvojová spolupráce představuje významnou součást japonské zahraniční politiky, protože japonská oficiální rozvojová spolupráce (ODA), spolu s bezpečnostní strategií, ekonomickou a veřejnou diplomacií tvoří nejdůležitější prvky Diplomatic Bluebook, což je pravidelná výroční zpráva japonského ministerstva zahraničí. Otázky, které se k předkládané práci váží, jsou následující:

- 1. Jakými nástroji se japonská zahraniční politika vůči Africe vyznačuje?*
- 2. Která z analytických rovin zahraniční rozvojové politiky je pro japonské angažmá v Africe nejtypičtější (úroveň státní, substátní, jednotlivci)?*
- 3. Čím se vyznačuje japonská rozvojová politika vůči vybraným zemím?*

Diplomová práce se skládá ze tří hlavních částí, obecné teoretické, části popisující rozvojové strategie Japonska v Africe a dvou případových studií.

V obecné teoretické části se práce věnuje zejména dvěma teoretickým okruhům - teorii zahraniční politiky, kde budou primárně zmíněny její nástroje a analytické roviny a dále se věnuje teorii rozvoje, přístupům a pojmu rozvojová pomoc. Následně se již v této kapitole konkrétně zaměříme na pojetí zahraniční politiky a rozvoje dle Japonska. Cílem této části je vytvořit teoretický základ pro další aplikovanou část, ve které aplikuji teoretické aspekty japonské zahraniční a rozvojové pomoci na Afriku a dále konkrétně na dvě případové studie. Skrze rámec Diplomatic Bluebook představíme čtyři hlavní prioritní oblasti japonské zahraniční politiky, kam řadíme zajišťování mezinárodního míru a stability, ODA, ekonomickou diplomacii a prezentaci Japonska v mezinárodním prostředí. Teorie rozvoje bude v případě Japonska analyzována za pomoci tzv. Japan ODA Charter, přičemž tato charta je směrodatná pro všechny japonské rozvojové

aktivity a jsou v ní ukotveny hlavní principy japonské zahraniční rozvojové pomoci.

Kapitola popisující již konkrétní rozvojové strategie Japonska v Africe se mimo jiné v rámci sekce ODA zaměří na hlavní nástroje japonské zahraniční rozvojové politiky, kam řadíme Tokijské mezinárodní konference o africkém rozvoji (TICAD). Japonský rozvojový sektor je možné považovat za velmi široký a rozvětvený, jenž zapojuje velké množství aktérů. Aktéři jsou nezbytnou součástí rozvojové politiky, a proto i na aktéry bude v této části kladen značný důraz. Mezi tyto aktéry již desítky let patří japonské rozvojové agentury, které v zemích příjemců zprostředkovávají a dohlížejí na distribuci rozvojové pomoci.

Část případových studií bude sledovat to, jak je japonská zahraniční rozvojová pomoc využívána v praxi. Pro analýzu budou využity dvě země, Keňa a Tanzanie. U obou dvou zemí bude nejprve zkoumán vývoj vztahů po druhé světové válce a poté se zaměříme na současné prioritní sektory spolupráce a projekty.

V závěru předkládané práce shrnu nejdůležitější poznatky, jež jsem načerpala v jednotlivých kapitolách práce a odpovím na předem stanovené výzkumné otázky.

Jak již bylo naznačeno, japonská zahraniční rozvojová spolupráce je v českých akademických kruzích značně opomíjena, proto ani žádná česká literatura korespondující s tématem využita nebyla. Zahraniční zdroje už jsou bohatší, ale často jsou zaměřeny na problematiku z obecného hlediska. Limity zdrojů rovněž vidím v neznalosti japonského jazyka. Během rešerše jsem však sledovala, že japonští autoři často publikují v anglickém jazyce, což bylo pro mne výhodou.

Pro práci bylo využito tří skupin zdrojů. Knižních publikací, zahraničních odborných článků a internetových pramenů. Vzhledem k tomu, že Česká republika nedisponuje odbornými publikacemi na dané téma, zúčastnila jsem se na Katedře politologie a mezinárodních vztahů ZČU v Plzni rozvojového projektu, v rámci něhož jsem jela na odborný výzkum do Švédska, konkrétně do

Uppsaly, kde jsem v knihovnách Nordického institutu afrických studií a Uppsalské univerzity sbírala zdroje pro předkládanou práci.

Z knižních zdrojů jsem pracovala především s publikacemi od vydavatelství Routledge – a ráda bych zmínila autory H. P. Lehmana, P. A. Raposa, či J. Sato, kteří se v současné době působení Japonska v rámci Afriky zabývají. Dalším důležitým knižním zdrojem pro mne byla kniha Japan – Africa Relations od autora T. K. Kasonga či Japan's Foreign Policy in Transition od B. Edström.

Odborných článků v zahraničních časopisech bylo více než knižních publikací. Můžeme zde vidět mnoho japonských autorů. Vyzdvihla bych autory, jako jsou: J. Morikawa, T. Kazuhiko či M. Sato. Japonským angažmá v Africe se však nezabývají jen japonští autoři, ale i autoři z celého světa. Chtěla bych ale dodat, že japonské angažmá v Africe není zdaleka tak velkým předmětem zájmu, jako angažmá dalšího asijského státu, a to Číny.

Klíčovými zdroji, zejména v oblasti případových studiích, pro mne budou internetové prameny. Budu pracovat s obsáhlými stránkami japonských rozvojových agentur, ministerstev nebo dalších lokálních organizací, které působí v Africe. Čerpat budu z japonských stránek Ministerstva zahraničních věcí Japonska (MOFA) či z Japonské mezinárodní rozvojové agentury (JICA). Na těchto stránkách je možné najít publikace a výroční zprávy, pravidelně vydávané danými organizacemi s cílem shrnout úspěchy a neúspěchy japonského angažmá. Dále využiji i internetové stránky OECD nebo stránky japonských ambasad v Keni a Tanzanii.

2. Zahraniční politika Japonska – rozvoj jako důležitý nástroj zahraniční politiky

2.1 Obecná východiska zahraniční politiky

Zahraniční politiku můžeme vnímat jakožto jednu z disciplín mezinárodních vztahů a rovněž za podstatný rozměr ve fungování státu. Za pomoci zahraniční politiky se stát vymezuje vůči svému okolí a utváří si tak stanoviska a priority pro směřování svých aktivit. Je nezbytné zmínit, že zahraniční politika státu ovlivňuje jeho vnitřní politiky a může také zasahovat do globální sféry. Vnitřní, neboli domácí vlivy státu determinují faktory jako je geografická poloha, ekonomická a vnitropolitická situace v zemi nebo například surovinová základna státu. Vnější mohou reagovat na aktuální geopolitickou situaci ve světě, či v regionu, který je zemí označen za prioritní. Jedna z nejpoužívanějších definic zahraniční politiky je definována jakožto „Politické rozhodování státu o tom, jak se chovat v mezinárodní prostředí“ (Druláková – Drulák 2007: 9–10).

K hlavním tématům teorie mezinárodních vztahů patří od poloviny 20. století tzv. analýza zahraniční politiky. Tato analýza označuje zahraniční politiku jako proces, který se skládá z několika fází. Během analýzy je cílem sledovat faktory, které ovlivňují jednotlivé kroky zahraničních politik států za pomoci tzv. hladin analýzy. Tématiku analytických rovin uvedl do mezinárodních vztahů v minulém století David Singer s tím, že roviny budou využívány proto, aby zachytily všechny dílčí vlivy zahraniční politiky. Pro zachycení těchto vlivů se obvykle pracuje se třemi až pěti hladinami analýzy (Zemanová 2007: 26–27).

Pro předkládanou práci byl vybrán model čtyř analytických rovin zahraniční politiky státu korespondující s knihou Tvorba a analýza zahraniční politiky (výčet zpracován dle Druláková – Drulák 2007: 17). Jednotlivé hladiny jsou z obsahového hlediska rozpracovány podle autorů B. Buzana, O. Waevera, J. Wildeho (2005: 14–15).

1. Hladina mezinárodního systému – tato hladina zahrnuje nejvíce rozsáhlý systém vzájemně závislých jednotek a lze tudíž na ní nahlížet globálně.
2. Hladina státu – v tomto případě jsou za nejpodstatnější prvky analýzy považovány zájmy státu včetně jeho charakteristik. Aktéři by měli disponovat nezávislostí a vnitřní jednotou a mohli samostatně vystupovat na vyšších úrovních. Do této hladiny řadíme nejen státy, ale i národy nebo nadnárodní společnosti.
3. Hladina domácích rozhodovacích procesů – do této třetí hladiny analýzy zahraniční politiky spadají především organizované jednotky v rámci státu nebo dalších jednotek systému. Tito aktéři usilují nebo přímo ovlivňují chování státu. Nejčastěji tato hladina zahrnuje zájmové skupiny nebo byrokratické aparáty.
4. Hladina jednotlivců – jednotlivci tvoří nejnižší hladinu analýzy. Byť je tato hladina nejnižší, je přesto velmi důležitá, protože i jednotlivci mohou určovat osudy států. Často je doprovázena výzkumem toho, čím jednotlivci přispívají k formování zahraniční politiky.

Zahraněční politika státu je prostředky neboli nástroji, které vycházejí z hlavních cílů či zájmů zahraniční politiky. Nástroje můžeme nejčastěji dělit do pomyslných čtyř hlavních skupin, kam řadíme diplomatické nástroje, vojenské nástroje, ekonomické nástroje a ideové nástroje. Následující výčet je zpracován dle Druláková – Drulák 2007: 33–38.

1. Diplomatické nástroje – vedou aktéry k dosažení cílů bez použití násilí za pomoci diplomatických jednání různých druhů.
2. Vojenské nástroje – zahrnují použití síly, nicméně to v současnosti platí jen v rámci sebeobrany, což je v souladu s Chartou OSN a článkem 51.
3. Ekonomické nástroje – tyto nástroje jsou jedněmi z nejobsáhlejších a můžeme sem řadit nástroje, jako jsou ekonomické odměny (rozvojová pomoc, technologická asistence), ekonomické sankce (embargo, zvýšení cel) nebo prostředky podporující hospodářskou politiku státu (informace pro domácí podnikatele či zahraniční investory).

4. Ideové nástroje – tyto nástroje slouží k podpoře a šíření ideových myšlenek států do zahraničí. Ideové nástroje jsou často ztotožňovány s veřejnou diplomacií, kam řadíme organizování mezikulturních programů, mediální aktivity, výměnné pobyty aj.

2.2 Formování zahraniční politiky Japonska

Historické faktory, z nichž k nejvýznamnějším řadíme porážku Japonska ve druhé světové válce a následný dohled Spojených států amerických nad Japonskem, hluboce ovlivnily japonskou zahraniční politiku ve studenoválečnickém období i v následujících 90. letech. Vliv USA měl na japonskou zahraniční politiku jak negativní, tak i pozitivní dopady. Negaci spatřujeme hlavně v ovlivňování Japonska v oblasti navazování diplomatických styků³ po celém světě a k pozitivnímu je třeba zařadit motivaci a vzor v poskytování rozvojové pomoci či otevření amerického trhu pro japonské výrobky a technologie. Zájmy regionální a národní bezpečnosti, antikomunismus a povaha spolupráce Japonska s USA doslova zarámovaly vztahy Japonska s ostatními státy, zejména se státy globálního Jihu. Tento vztah někteří autoři označují za vztah velkého a malého bratra, který závisí na vzájemných závazcích. Velký bratr by měl mít pochopitelné chování a měl by být ochráncem malého bratra (Lumumba-Kasongo 2010: 165–166; Watanabe 1977: 135–140). Díky enormnímu růstu japonské ekonomiky byla zahraniční politika Japonska často označována za příklad tzv. ekonomické diplomacie. Tento termín koresponduje s provázáním ekonomických vztahů s politickými a strategickými zájmy a je patrný i dnes v japonské strategii na africkém kontinentě. V období studené války byly nejvýznamnějším a největším obchodním partnerem USA, což silně posilovalo bilaterální vztahy mezi zeměmi. Ekonomický růst a vztah s USA vnesl do japonské zahraniční politiky i nový tematický okruh a to poskytování rozvojové pomoci, které bylo v době studené války primárně orientováno s ekonomickým podtextem na jihovýchodní Asii. Díky úspěchu a nastartování

³ Negaci vnímáme hlavně v tom smyslu, že navazování diplomatických styků bylo pod dohledem USA, což mohlo omezovat zájmy Japonska.

progresu v zemích jihovýchodní Asie se v dnešní době snaží Japonsko tzv. Southeast Asia Development Model aplikovat na Afriku. Tento specifický rozvojový model bude rozvinut v kapitole, která se konkrétně zaměří na vztah Japonska vůči Africe (Bowen 1992: 57–58; Edström 2011: 8–10).

Za prvopočátek moderní zahraniční politiky Japonska lze považovat Yoshidovu doktrínu, pojmenovanou po poválečném premiérovi Yoshidovi Shigeru, která vznikla po druhé světové válce. Některé z aspektů této doktríny byly platné během studené války, jiné je možné spatřovat dodnes. Yoshidova doktrína se skládala ze tří hlavních komponentů: 1. pokračující aliance s USA, která byla udržována zejména z důvodu bezpečnosti, 2. důrazu na ekonomické vztahy se zahraničím v oblasti pomoci při rekonstrukci tamější ekonomiky a 3. udržování nízkého profilu v mezinárodní politice⁴. Yoshidova doktrína rovněž kladla důraz na utužování bilaterálních vztahů s USA, které měly posilovat ekonomiku země. Ekonomika byla pro Japonsko vždy primárním sektorem, což je často považováno za důsledek konce druhé světové války, odkdy Japonsko přestalo být důležitým aktérem v oblasti vojenství. Právě na ekonomiku je tudíž nahlíženo jako na jakousi kompenzaci utlumení vojenského sektoru (Potter 2009: 6–7).

Konec studené války vnesl do japonské zahraniční politiky nové cíle a témata. V roce 1990 na Japonském symposiu v Tokiu prohlásil tehdejší premiér Kaifu, že od této doby bude Japonsko aktivním hráčem na mezinárodní scéně, a když bude požádáno, půjde pomáhat kamkoli a v jakémkoli oboru. Z prohlášení premiéra hovořilo sebevědomí, což utvrzovalo Japonsko ve funkci aktéra, pro kterého je důležité poskytování pomoci všude, kde je to nezbytné. Japonsko na tuto funkci bylo připraveno, protože jeho obří ekonomické zázemí z něj činilo jednoho z primárních hráčů na mezinárodní scéně (Bowen 1992: 57).

⁴ Nízký profil v mezinárodní politice Japonska je možné vysvětlit jako hledání „nové“ pozice v mezinárodním systému po 2. světové válce. Japonsko s vůlí očistit se od negativního spojení s 2. světovou válkou chtělo začít s budováním nového renomé. S tím souvisí i vstup a aktivní participace v mezinárodních organizacích. Za nejdůležitější milník návratu na mezinárodní scénu je považován vstup do OSN 1956 (Potter 2009: 6–9).

2.3 Diplomatic Bluebook – prioritní oblasti japonské zahraniční politiky

MOFA každoročně vydává tzv. Diplomatic Bluebook, což je souhrn principů a oblastí, které jsou pro směřování diplomacie v daném období významné. Japonsko, známé svou precizností, může v této knize nabídnout nejaktuálnější, dobře rozpracované statistiky a zprávy doplněné o grafy a data.

Japonsko vynakládá velké úsilí na podporu domácích zájmů a ještě aktivněji se chová na mezinárodní scéně, kde mezi hlavní cíle patří zajištění míru, stability a prosperity. Japonskou participaci v mezinárodním prostředí lze často označit jako proaktivní, usilující o mezinárodní mír, přičemž její kroky jsou založeny na principu mezinárodní spolupráce.

Japonskou zahraniční strategickou diplomacii lze rozdělit na pomyslné čtyři prioritní oblasti, kam nejčastěji směřuje svoje zájmy a pomoc. Mezi oblasti zájmu patří: 1. zajištění míru a stability, 2. ekonomická diplomacie, 3. japonská mezinárodní spolupráce ODA a globální témata, 4. propagace Japonska na mezinárodní scéně. Japonsko má svoji zahraniční agendu velmi rozvinutou, a proto neexistuje jen výše zmíněný výčet prioritních oblastí, ale tyto oblasti jsou v Bluebook uvedené jakožto prioritní (MOFA 2014a: 1–9).

První oblast zájmu: Zajištění míru a stability

Se změnou mezinárodního prostředí se po konci studené války zrodily i nové hrozby a noví aktéři a to zejména v souvislosti s vlivem globalizace a progresem v technických inovacích. Zvýšily se interakce mezi státy a nevládními aktéry a svět zasáhly nové hrozby v podobě terorismu, nových forem extremismu nebo kyberterorismu. Pro mnohé se hrozbami stala i témata korespondující s globálními tématy 20. století, kam můžeme zařadit chudobu, environmentální problematiku, humanitární krize. Lidská bezpečnost, resp. její napadání, je jedním z dalších velkých okruhů možných problémů, se kterými Japonsko hodlá bojovat, a proto zařadilo agendu lidské bezpečnosti do svých zahraničně-politických strategií. Vláda Japonska definuje lidskou bezpečnost jakožto úsilí ochránit lidské životy před chudobou, environmentální degradací, transnacionálním organizovaným zločinem, infekčními nemocemi a dodává, že

tyto problémy vyžadují kooperaci vládního i nevládního sektoru, což v případě Japonska úspěšně funguje, jak dokládá spolupráce vlády např. s rozvojovými agenturami (GDRC 2001: 4–5).

Primárními zájmy Japonska v této oblasti jsou tři okruhy, první, který koresponduje s národní bezpečnostní strategií Japonska s cílem ochránit zemi jako takovou a rozvíjet její ekonomický a lidský potenciál. Druhý okruh bezpečnostních zájmů se zaměřuje na mezinárodní prostředí, zejména na udržování bezpečnosti v asijsko-pacifickém regionu a posilování japonsko-americké bezpečnostní aliance. USA jsou významným spojencem Japonska v tomto regionu a partneři spolu v asijsko-pacifické oblasti budují rozsáhlé programy na podporu bezpečnosti, ve které Japonsko uplatňuje svoje znalosti v oblasti hi-tech technologií, protože v souvislosti s novými hrozbami se státy zabývají i kyberprostorem. Spolupráce se přelila rovněž do námořní a letecké spolupráce. Japonsko v oblasti bezpečnosti v asijsko-pacifickém regionu nespolupracuje jen s USA. Významnými partnery jsou také Austrálie, Indie a země Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN). Třetí okruh je globální a má za cíl zlepšit bezpečnostní prostředí a budovat stabilní a mírumilovné mezinárodní prostředí (MOFA 2015a).

Na Japonsko je možné nahlížet jako na tzv. dobrého mezinárodního občana (Good International Citizen). V rámci naplňování této agendy se Japonsko aktivně účastní projektů vedoucích k *budování míru*. Japonsko k budování míru přispívá hned v několika oblastech, od peacekeepingu po širokospektrální rozvojovou asistenci či poskonfliktní rekonstrukci v oblastech postižených konflikty⁵. Pro Japonsko, stejně tak jako pro významného partnera v této oblasti – OSN, je budování míru jedním z klíčových prvků diplomatické agendy. Jak už bylo řečeno na počátku této podkapitoly, Japonsko se nesoustředí pouze na tři hlavní prioritní bezpečnostní zájmy. Tato agenda je široká a lze do ní řadit i velice specifická a konkrétní témata. Je důležité zmínit, že pro Japonsko je

⁵ Základními principy Budování míru dle Japonska jsou: 1. Konsolidace míru a budování národa, 2. Respekt lokálních komunit a jejich vlastnictví, 3. Důraz na lidskou bezpečnost. /spěchy japonského peacebuildingu můžeme vidět např. v Kambodži, kde proběhl první japonský peacebuildingový projekt. Do dalších projektů se Japonsko zapojilo na Srí Lance či v Afghánistánu. V souvislosti s orientací na Afriku, od konferencí TICAD Japonsko upírá svůj zrak hlavně na africký kontinent (MOFA 2007: 2–13).

velkou prioritou i oblast lidských práv a jejich naplňování, kam spadají práva žen jako součást Rozvojových cílů tisíciletí. Agenda dodržování lidských práv se zaměřením na práva žen je pro Japonsko klíčová primárně v zemích rozvojových, kde implementace probíhá díky rozvojovým agenturám (MOFA 2007: 2–3).

Druhá oblast zájmu: Ekonomická diplomacie

Ekonomická diplomacie byla pro Japonsko vždy důležitým nástrojem zahraniční politiky, její velký rozmach můžeme sledovat již po konci druhé světové války, ale do centra zahraniční politiky byla umístěna v souvislosti s významným promotérem konceptu ekonomické diplomacie, Seiji Mahaerou,⁶ který se zasadil o její implementaci do Diplomatic Bluebook a od roku 2011 v rámci Diplomatic Bluebook můžeme sledovat, že je ekonomická diplomacie zasazena mezi čtyři hlavní oblasti zájmu v rámci prioritních globálních otázek japonské zahraniční politiky (Okano-Heijmans 2013: 144).

V roce 2010 na summitu G20 v kanadském Torontu Japonsko prohlásilo, že je nezbytné posilovat kooperaci mezi vyspělými a rostoucími ekonomikami, aby se zamezilo možným dalším finančním krizím. Tato slova byla vyřčena v souvislosti s globální finanční krizí z roku 2009. V roce 2010 se rovněž konal 18. kongres Asijsko-pacifického hospodářského společenství (APEC), kde Japonsko upevňovalo mezinárodní dohody nejen v rámci svého vlastního regionu, ale i s partnery mimo region. Období po konci studené války je všeobecně spojeno s nárůstem bilaterálních a multilaterálních obchodních dohod, což souvisí s liberalizací ekonomiky. Liberalizace obchodu je klíčová pro růst japonské ekonomiky, a proto je Japonsko častým iniciátorem mezinárodních ekonomických konferencí a fór. Cílem v oblasti ekonomické diplomacie je posilovat vztahy uvnitř a mimo svojí zemi a navýšit uzavírání smluv v oblasti získávání přírodních zdrojů a energie. Japonsko je závislé na dodávkách přírodních zdrojů, potravin a energetických surovin, a proto je hlavním pilířem ekonomické diplomacie snaha zajistit bezpečné dodání těchto komodit (MOFA

⁶ Seiji Mahaera – Minister for Land, Infrastructure, Transport and Tourism (2009-2011). Označení v angličtině bylo ponecháno kvůli zachování přesnosti výkladu.

2011: 23–24). Ekonomické partnery a vzájemnou spolupráci si Japonsko doslova „prověřilo“ v souvislosti se zemětřesením a přílivovými vlnami tsunami v roce 2011, kdy byla zaznamenána obří solidarita od ekonomických partnerů. Japonsko, v zájmu zajištění potravinové bezpečnosti, začalo pracovat na formulaci principů tzv. zodpovědných zemědělských investic,⁷ aby zajistilo dostatečnou potravinovou bezpečnost (MOFA 2011: 23–24).

Do oblasti ekonomické diplomacie patří i podpora partnerství na principu rovnocennosti, čili tzv. Win-Win partnerství, které posiluje dlouhodobé vztahy. Toto partnerství se posiluje zejména v oblastech, kde je potřeba zajistit rozvoj infrastruktury. Japonsko participuje na projektech v oblastech budování silnic, železniční dopravy nebo vodních nádrží. Zde můžeme vidět, že projekty takového charakteru už souvisí s japonskou rozvojovou agendou, proto můžeme říct, že ekonomická diplomacie a rozvojová politika spolu úzce souvisí.

Třetí oblast zájmu: Propagace Japonska na mezinárodní scéně

Aby mohla být japonská zahraniční politika naplňována efektivně, hlavním bodem zájmu třetí oblasti je apelovat na širokou veřejnost v každém státě, kam se zahraniční politika obrací. Tímto se myslí přímo na místě zřizovat konzulární úřady Japonska, které budou představovat veřejnosti politiky a umožňovat jí bližší interakci se zemí. Postupem času Japonsko, za účelem bližšího představení své země, umožnilo cizincům výměnné pobyty, jazykové kurzy a školení, kulturní akce a další mezikulturní interakce v rámci prohloubení japonské kultury v podvědomí zahraničních občanů. Japonské ministerstvo zahraničí tyto kroky obhájí se slovy, že jenom díky vzájemnému poznání může být mezinárodní spolupráce prohloubena a partneři tak získají v Japonsko důvěru. Mezi lety 2012–2014 byl zaznamenán velký progres v této politice a vztahy nejen mezi japonskými vládními partnery, ale i mezi veřejnostmi narostly. Japonsko razí politiku tzv. Cool Japan⁸, která má být zajištěna prostřednictvím

⁷ Zodpovědné zemědělské investice – principy těchto investic adresují všechny typy investic v zemědělství a potravinářském průmyslu. Je určen rámec, který koresponduje s národními rozvojovými politikami, korporátní odpovědností, environmentálními politikami a ten se musí dodržovat (FAO 2014).

⁸ Cool Japan = Skvělé Japonsko – prezentace Japonska v mezinárodní prostředí jakožto dobrého a přátelského státu.

ambasád a politických misí v zahraničí. Agendu vztahů s veřejností má Japonsko rozšířenou po celém světě a nejvíce se zaměřuje na státy, kde uplatňuje svoji rozvojovou politiku. Za rok 2013 bylo zaznamenáno, že agendu nejvíce rozšiřují neziskové organizace, které působí přímo v místě a zaměřují se na občany a konkrétní skupiny lidí. Japonsko si na vztazích s veřejností v zahraničí velmi zakládá a je to důležitá součást japonské filozofie. K šíření dobrého povědomí o Japonsku země využívá mnoho nejmodernějších metod komunikace. V nedávné době došlo k rozšíření mediálních kampaní, které byly vytvořeny v nejrůznějších světových jazycích a měly za cíl představit Japonsko jako dobrého mezinárodního občana a vhodného kandidáta pro spolupráci (Ogoura 2009: 44–45, 51–53; Watanabe 2012).

Čtvrtá oblast zájmu: Japonská mezinárodní rozvojová spolupráce

Již od 50. let 20. století Japonsko aktivně využívá rozvojovou spolupráci ve svých zahraničně-politických strukturách s cílem snížit chudobu, budovat mír ve světě a řešit další důležité globální problémy. ODA je důležitým prvkem i z pohledu pěstování důvěry v Japonsko mezi členy mezinárodního společenství. O důvěře mezi členy se můžeme přesvědčit díky špatné události, zemětřesení z roku 2011, kdy se téměř všechny státy světa včetně rozvojových států zapojily do pomoci pro Japonsko. ODA je významným nástrojem japonské zahraniční politiky, který má rozvíjet a podporovat japonskou ekonomiku⁹, veřejnou diplomacii, rozvojové státy, budování míru a udržitelnou společnou budoucnost lidstva. V roce 2013 bylo v rámci Národní bezpečnostní strategie (NSS) prohlášeno, že rozvojová témata Japonska podporují budování míru ve světě a tuto problematiku je i nadále třeba upevňovat a rozvíjet. V souvislosti s tímto byla posílena spolupráce rozvojových aktérů – nevládních organizací a soukromého sektoru, vládních složek a místních vlád v oblastech, kde je poskytována rozvojová pomoc s cílem prosazovat japonskou ODA (MOFA 2014d: 29, 33–34).

⁹ Rozvoj japonské ekonomiky díky ODA spočívá v tom smyslu, že Japonsko v rámci rozvojové pomoci vystaví např. výrobní závody v rozvojových zemích. Místní lidé tak získají práci a zároveň se rozvíjí japonská ekonomika. Příkladem může být výstavba továren Mitsubishi Motors v Jihoafrické republice.

Japonské ODA bude věnována samostatná podkapitola teoretické části, protože porozumění japonské rozvojové spolupráci bude souviset s dalšími kapitolami, kde bude ODA zaměřena na spolupráci Japonska v Africe a která bude dále představena na konkrétních případových studiích Keni a Tanzanie.

2.4 Rozvoj v obecném teoretickém pohledu

Robert Chambers ve své knize *Ideas for Development* uvedl, že rozvoj je možné definovat jako lidskou snahu dělat něco lépe. Pod tímto si lze představit mnoho věcí, ale obecně platí, že rozvoj je možné považovat za úsilí zlepšovat aktuální stav k dokonalejšímu a to buď na úrovni jednotlivců, států nebo v globálním měřítku. Toto je obvykle řešeno za pomoci rozvojových programů či projektů (Chambers 2005: 185). Jednou z nejvíce uznávaných definic rozvoje v současné době je definice od OSN, která v dokumentu Deklarace o právu na rozvoj charakterizuje rozvoj jakožto „*Celkový proces, který v sobě zahrnuje ekonomické, sociální, kulturní a politické procesy, což má za cíl nepřetržitě zlepšovat blahobyt veškeré světové populace a jednotlivců na základě jejich aktivní, svobodné a smysluplné účasti na rozvoji a spravedlivém rozdělování z toho plynoucích přínosů*“ (UN 2011: 3).

Teoretických přístupů k rozvoji existuje velké množství, ale protože není cílem práce zabývat se těmito přístupy, budou v krátkosti představeny dva hlavní přístupy, podle nichž lze rozvojové teorie členit.

1. Ekonomický přístup – hlavním cílem ekonomických přístupů nejčastěji bývá zajistit ekonomický růst, zlepšit ekonomické instituce v zemi či zdokonalit infrastrukturu. K nejvýznamnějším teoretickým přístupům kladoucím důraz na ekonomiku patřily nebo stále patří následující přístupy: klasická ekonomická teorie, teorie závislosti, modernizační teorie, neoliberální přístup, keynesiánský přístup, či klasická marxistická teorie.
2. Sociální přístup – tento rozvoj se neodehrává čistě v ekonomické dimenzi, ale zaměřuje se i na sociální rozvoj, kam můžeme řadit emancipaci (empowerment), zlepšování stavu životního prostředí a dalších

společenských segmentů, které potřebují být rozvíjeny. K teoretickým přístupům, které se zaměřují na sociální oblasti rozvoje, patří: etno-rozvoj, genderový rozvoj, přístup udržitelného rozvoje nebo i z části klasická marxistická teorie (Willis 2005: 201).

Pro úplnost textu poslouží tabulka č. 1., která shrnuje a popisuje všechny rozvojové teorie a přístupy.

Tabulka č. 1. Shrnutí rozvojových teorií a přístupů

Name	Main actors	Scale	Definition of development	Description
Classical economic theory	Private sector (the market)	National	Economic growth	Focus on market forces as the most efficient way of organizing economies
Classical Marxism	State	National	Economic growth, industrialization, urbanization, increased complexity of societies	State as key actor in organizing resource distribution and use
Keynesianism	State and market	National	Economic growth, in particular full employment	State intervention in the economy to help regions and groups that are disadvantaged
Modernization theory	State and market	National	Economic growth and increased complexity in social and economic organization	Eurocentric assumptions that all countries should follow the path of Northern nations
Structural approaches	State	National	Economic growth	National governments need to protect domestic production from global markets and competition because of global economic inequalities
Dependency theories	State	National	Economic growth	Economic disadvantage in the global periphery is a result of exploitation from the North; need to withdraw from global economic system
Neo-liberalism	Private sector, NGOs and individuals	National and sub-national	Economic growth, liberal democracy	State involvement regarded as being detrimental to development; state should provide regulatory framework within which companies and NGOs can operate
Sustainable development	Depends on perspective	Depends on perspective	Protection of the natural environment	Diversity of approaches to sustainable development; some are very market-led and involve pricing nature, while others involve putting environmental protection at the heart of policy and reducing consumption
Ethnodevelopment	State and ethnic groups	National and sub-national	Recognition of ethnic diversity. Definitions may vary by ethnic group	Development decisions balance the requirements of different ethnic groups
Gender and development	Depends on perspective	National and sub-national	Moves towards greater gender equity	Approaches vary, but increasingly there is a focus on grassroots participation
Post-development	Grassroots organizations and individuals	Very small-scale	A dangerous, Eurocentric concept which destroys local cultures and environments	Focus on grassroots activities, local-level participation

Zdroj: Willis (2005): 201

Japonsko k rozvoji zaujalo specifický přístup, označovaný jako japonský (asijský) rozvojový model, který nejdříve díky vlastní zkušenosti aplikovalo na Asii a později i na Afriku. Předkládaná práce se analýze tohoto modelu věnuje v jedné z následujících kapitol.

2.5 Pojem rozvojová spolupráce a rozvojová spolupráce v pojetí Japonska

Výraz rozvojová spolupráce se na mezinárodní scéně zrodil v době po druhé světové válce, kdy byla založena OECD, spolu DAC¹⁰, který v 70. letech minulého století stanovil definici oficiální rozvojové spolupráce. OECD má od svého vzniku v roce 1961 stanovený cíl a to podporovat ekonomický a sociální rozvoj¹¹ v nečlenských státech po celém světě. Na OECD je možné rovněž nahlížet jako na fórum, ve kterém vlády společně kooperují a sdílejí myšlenky, které se později snaží aplikovat v praxi (OECD Factbook 2010). Již od svého vzniku OECD naplňuje myšlenky rozvoje a rozvojové spolupráce, proto je nezbytné zmínit definici ODA tak, jak ji definuje právě OECD. ODA je nejčastěji chápána jako pomoc pro státy, rozvojové organizace a geografické oblasti, které jsou uvedeny na seznamu recipientů oficiální rozvojové pomoci. Zahraniční rozvojová pomoc se postupem času rozvinula do podoby nástroje zahraniční politiky, jenž dokáže ovlivnit politický a ekonomický vývoj cílové země (Waisová 2005: 332). Za oficiální toky rozvojové pomoci plynoucí do rozvojových zemí je možné považovat takové toky financí, technické či materiální pomoci, které (výčet zpracován dle Kaplan 2008):

¹⁰ DAC se v současnosti skládá z 29 členů. Austrálie, Belgie, Česká republika, Evropská unie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Německo, Nový Zéland, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, USA, Velká Británie (OECD 2015)

¹¹ Rozvoj – v roce 2000 OSN přijala tzv. Rozvojové cíle tisíciletí, díky kterým můžeme snadno definovat význam rozvojové problematiky. Rozvojové cíle tisíciletí se zaměřují celkem na 8 problematických oblastí, mezi které patří nejdůležitější a nejzávažnější problémy naší doby: 1. Snížit extrémní chudobu a hlad, 2. Zajistit základní vzdělání všem, 3. Prosadit rovnost pohlaví a posílit postavení žen, 4. Snížit dětskou úmrtnost, 5. Zlepšit zdraví matek, 6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem, 7. Zajistit trvale udržitelný rozvoj, 8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj (Willis 2005: 1–2).

1. Poskytují oficiální vládní instituce dárcovské země.
2. Mají cíl udržitelného socioekonomického rozvoje.
3. Jsou nekomerčního charakteru.

ODA je tedy souhrnně definována jako vládní pomoc, která byla vytvořena tak, aby pomáhala rozvíjet státy ekonomicky a sociálně. ODA se dá považovat za účinný nástroj, který pomáhá udržovat mír a stabilitu ve světě a dokáže pomoci při předcházení konfliktů. Pomoc může být poskytována na bilaterální bázi, tzn. od donora k příjemci nebo skrze multilaterální rozvojové agentury a organizace, mezi nejznámější se řadí Organizace spojených národů (OSN) a SB (OECD 2014b). Pomoc zahrnuje široké spektrum půjček a grantů. Tok kapitálu a financí a každá další transakce zpravidla musí splňovat dvě základní podmínky (výčet zpracován dle Halaxa 2000:1–2):

1. Z pohledu dárce by transakce neměly být prováděny s komerčním cílem.
2. V případě transakcí ve formě půjček by půjčky měly být poskytnuty s výhodnějšími podmínkami – úroková míra a doba splatnosti by měly být nastaveny výhodně a v rozumném splátkovém termínu.

ODA v 21. století se těší důležitosti kvůli novým výzvám na poli chudoby, udržitelného růstu a novým bezpečnostním otázkám v rozvojových státech. Tyto výzvy ohrožují světový mezinárodní systém a státy OECD, mezi které patří od roku 1964 i Japonsko, si plně uvědomují problémy, které se snaží v rámci svých rozvojových agend řešit a výzvám tak předcházet do budoucna.

Japonsko mezi světovými donory zaujímá specifickou pozici. Na tomto státu můžeme velice dobře sledovat transformaci, jak se z poválečného příjemce rozvojové pomoci stal v roce počátkem 90. let jeden z největších světových donorů a přední příčky mezi poskytovateli rozvojové pomoci si Japonsko drží dodnes. Nicméně, Japonsko je v rámci DAC/OECD považováno za donora se smíšenou pověstí. Na jednu stranu se těší velkého obdivu ze stran ostatních donorů, protože se i přes svoji pochmurnou historii v první polovině 20. let

století dokázalo vyhoupnout na přední pozice nejštedřejších dárců světa. Rovněž je dobře hodnocen jeho unikátní přístup k rozvoji, který se liší od klasického západního pojetí a mnozí příjemci jej tak upřednostňují. Na druhou stranu bývá Japonsko často kritizováno, že přichází do rozvojových zemí s jednostrannými projekty, které bývají zaměřeny pouze na oblast infrastruktury a do těchto projektů nezapojuje lokální organizace a aktéry (Palanovics 2006: 365–366).

2.5.1 Historie japonské rozvojové pomoci

Počátky japonské rozvojové pomoci můžeme hledat v 50. letech minulého století a zejména v roce 1954, kdy se země přidala k organizaci zvané Kolombický plán¹². Padesátá léta byla pro Japonsko důležitým historickým milníkem, protože v tomto období můžeme hledat „znovuzrození Japonska“, zejména v oblasti zahraniční politiky. Mezinárodní prostředí přivítalo Japonsko jako rovnocenného partnera a země se angažovala ve významných institucích, což stvrdil rok 1956 a vstup do OSN, kde byla země zvolena jako nestálý člen Rady bezpečnosti. Během 50. let nabývalo Japonsko cenných zkušeností v oblasti navazování ekonomické spolupráce a rozvojových tématik, což se postupně stalo základem pro implementaci japonské oficiální rozvojové spolupráce (Hara 2012: 1–2; Kazuhiko 2010: 320).

Rozvojová pomoc byla pro Japonsko jedním z nejdůležitějších nástrojů zahraniční politiky a to zejména kvůli zviditelnění v mezinárodním společenství, což později doplňovaly ekonomické a komerční zájmy. Počátky japonského uplatňování rozvojové pomoci můžeme datovat rovněž do 50. let minulého století, kdy se tato pomoc zaměřovala na poválečné reparace především v asijském regionu. Tato pomoc bývá spojena s rozmachem japonských firem, které se do pomoci zapojovaly a zviditelňovaly se tak v mezinárodním prostředí. Toto souvisí i s tím, že se podařilo „nastartovat“ japonský export, což umožnilo společnostem zakládat firmy v regionech, kde pomáhaly. Pomoc, která byla v 60. letech poskytována, byla motivována vlastními komerčními zájmy. V 60. letech

¹² Kolombický plán (Colombo Plan) je rozvojová organizace, která byla iniciována v roce 1950 Velkou Británií a zeměmi Commonwealthu na základě konference v Colombu, s cílem zajistit rozvoj v sociální a ekonomické oblasti v zemích asijsko-pacifického regionu (The Colombo Plan 2011).

tato pomoc dospěla k internacionalizaci, někdy také označováno za „asijskou expanzi“ japonských společností. Změna nastala v souvislosti s rokem 1973 a s ropnými šoky, kdy Japonsko zaznamenalo důsledky krize, a v souvislosti s tímto vyvstala otázka nedostatku nerostných zdrojů a Japonsko bylo nuceno přeorientovat svou rozvojovou politiku na země, kde byla pomoc nezbytná, a navíc tyto země mohly nabídnout prostor japonským společnostem, které byly na některých významných surovinách, které se v rozvojových zemích nacházely, závislé. V 70. letech bylo Japonsko 5. největším donorem na světě, po Velké Británii, USA, Francii a Západním Německu. Obchod byl základním předpokladem pro získání surovin a Japonsko, které si bylo vědomo provázanosti surovin s rozvojovými zeměmi, zahájilo obchodně-rozvojovou strategii. Skrze tyto strategie bylo do infrastruktury, tehdy primárně v Asii, nainvestováno velké množství rozvojových dotací. Pro zajištění míru a stability v mezinárodním systému v 70. letech byly tyto strategie rozumným řešením, které na jednu stranu pomáhalo k rozvoji určitým částem světa a na druhou stranu umožňovalo růst japonských firem, což zpětně Japonsku zajišťovalo bezpečný přísun nerostných zdrojů (Kawai – Takagi 2001: 3–4; Söderberg 2011: 43–44).

Konec studené války s sebou do mezinárodního prostředí vnesl mnoho změn. Tyto změny zasáhly i Japonsko, které na počátku 90. let bylo největším poskytovatelem rozvojové pomoci s výší 20 % celkové pomoci skupiny DAC a na mezinárodní scéně představovalo druhou největší ekonomiku na světě (DAC in Dates 2006: 23; Weisenthal 2012). S tím vyvstaly i otázky, které přicházely od politiků a světových odborníků, s cílem poukázat na to, že i přes to, že Japonsko patří mezi největší poskytovatele rozvojové pomoci, je jeho pomoc zaměřena příliš jednostranně. Tato jednostrannost odkazovala na propojení japonské rozvojové pomoci s národními společnostmi, které působily v místě realizace rozvojového projektu a projekty tak nejvíce obohacovaly právě japonské společnosti a tudíž i japonskou ekonomiku. Někteří odborníci také poukazovali na to, že s japonskými společnostmi na jednu stranu přichází pomoc, ale na druhou stranu kritizovali japonskou vládu za to, že neví, kam její peníze přesně putují a některé projekty tak mohou mít negativní vliv na životní prostředí

(Söderberg 2011: 44). Tato problematika, události v mezinárodním systému spojené s koncem studené války a volání po donorech vedlo japonskou vládu ke změnám v rozvojové agendě, což vyústilo k tvorbě první tzv. Japan's ODA Charter (Japonské charty oficiální rozvojové pomoci), která byla představena a schválena kabinetem japonské vlády v roce 1992. Hlavním cílem této charty bylo posunout japonskou rozvojovou pomoc tzv. od kvantity ke kvalitě (Palanovics 2006: 368–369).

2.5.2 Japonská charta oficiální rozvojové pomoci. Základní politiky a oblasti zájmu

Japonská ODA charta byla schválena v roce 1992 a sloužila jako základ japonské rozvojové politiky po dalších 10 let. Svět se během této doby dramaticky změnil, a proto bylo nezbytné reformulovat původní chartu, která se přizpůsobila novým rozvojovým požadavkům. V předkládané práci se zaměřím na novou, revidovanou verzi z roku 2003, která koresponduje s aktuálním rozvojovým diskursem Japonska. V souladu s ústavou Japonska představitelé státu prohlásili, že Japonsko bude energicky akcentovat nové výzvy, aby naplnilo svoje postavení v rámci mezinárodního systému. Na tomto místě je důležité zmínit, že aby Japonsko mohlo naplnit svoje postavení, je nezbytné mít podporu od občanů země, na druhou stranu země za uvedenou podporu hodlá zefektivňovat místní ekonomiku a rozvoj (Japan's Official Development Assistance Charter 2003: i).

Základní filozofie

Hlavní myšlenka pojatá japonskou ODA chartou zůstala i přes její revizi totožná a je třeba zdůraznit, že filozofické principy jsou pro Japonsko enormně důležité. Cílem japonské ODA je přispět k míru a rozvoji mezinárodního společenství a tímto krokem zároveň zajistit Japonsku svoji vlastní bezpečnost, rozvoj a prosperitu. Japonská hlavní orientace má směřovat na člověka jako takového. V době po konci studené války se mezinárodní komunita musí potýkat s novými typy hrozeb a problémů a je nezbytné předcházet základním

humanitárním problémům, jako jsou extrémní hlad, podvýživa nebo environmentální otázky, jejichž správné řešení povede k trvale udržitelnému rozvoji. Další myšlenkou japonské ODA je předcházení konfliktům a boj proti terorismu, přičemž snaha za zlepšení těchto oblastí má přispět k demokratizaci, rozvoji lidských práv a přátelským vztahům v mezinárodní komunitě. Japonská filozofie také hovoří o výhodách vzájemné závislosti a poskytování rozvojové pomoci, která přinese benefity jak japonskému lidu, tak rozvojovým zemím. Světový mír je nezbytný a Japonsko je přesvědčené, že ODA bude hrát důležitou a nepostradatelnou roli i v budoucnosti (Japan's Official Development Assistance Charter 2003: 1; Kazuhiko 2010: 336).

Základní strategie japonské oficiální rozvojové pomoci

Aby byly naplněny základní filozofické myšlenky poskytování japonské rozvojové pomoci, Japonsko ODA uplatňuje se zaměřením na pět hlavních politických rámců.

1. Podpora svépomoci rozvojových zemí

Za nejdůležitější filozofii japonské rozvojové pomoci můžeme považovat tzv. podporu svépomoci (self help efforts) rozvojových zemí. Princip tohoto rozvoje tkví ve vlivné a akceptované roli vlády, která tvoří a reguluje ekonomické orgány. Kořeny tohoto principu můžeme najít již v období Meidži, kdy vláda byla jediným aktérem, který mohl podporovat průmyslový rozvoj včetně participace v oblasti sociální, politické nebo ekonomické. Japonsko si od toho slibovalo, že vláda státu, která pomoc potřebuje, vypracuje a předloží vlastní nejdůležitější oblasti finančních potřeb. Nad tímto vznikne dialog a pomoc bude efektivní. Svépomoc by měla zahrnovat principy dobrého vládnutí, budování institucí vč. sociálního a ekonomického sektoru. Tyto principy přetrvaly z období Meidži až dodnes (Lehman 2011: 29–30). Japonsko dává přednost v poskytování rozvojové pomoci takovým státům, které budou aktivně pracovat na budování míru, uplatňovat demokratické principy, chránit lidská práva a snažit se o rozvoj sociální a ekonomické oblasti. Tématu bude věnována bližší pozornost ve třetí kapitole.

2. Lidská bezpečnost

Lidská bezpečnost je jedním z důležitých pilířů japonské zahraniční a rozvojové politiky a v souvislosti s tímto bylo 21. století prohlášeno za století, které je orientováno na člověka. Japonsko v rámci propagace lidské bezpečnosti pořádá pravidelná symposia, v rámci nichž jsou tvořeny vědecké skupiny zabývající se tímto konceptem. Skrze japonskou rozvojovou pomoc má být koncept posilován a má být dbáno na jeho dodržování (MOFA 2009: 4). Japonsko kladlo větší důraz na rozvoj člověka jako takového, což souhrnně označilo jako „human centered development“, který úzce souvisel s konceptem lidské bezpečnosti. Japonský koncept lidské bezpečnosti vůči Africe se zakládá na dvou hlavních principech – ochraně osob a konceptu posílení (empowerment). Koncept lidské bezpečnosti v japonském kontextu je mnohem ucelenější a širší, založený na asijských hodnotách a myšlení¹³ (Raposo 2014: 64–65).

3. Spravedlnost

Tato oblast se má specializovat na dodržování spravedlnosti a rovnosti v mnoha oblastech. Jedním z cílů japonské rozvojové pomoci je snížit propast mezi bohatými a chudými lidmi v rozvojových zemích. Dalším prioritním tématem je genderová rovnost. Japonsko je známé svým aktivním zapojením v genderové diskuzi a v rámci ODA charty rovněž bylo vyzdvihnuto důrazné zlepšování a dohlížení na status žen (Japan's Official Development Assistance Charter 2003: 2).

4. Využití zkušeností a znalostí Japonska

Pro zahraniční rozvojovou politiku Japonsko v souladu s chartou využívá vlastní zkušenosti, zejména z období po druhé světové válce, kdy byla samo velký recipientem rozvojové pomoci. Zkušenosti z ekonomických a sociálních rozvojových politik se země v současnosti snaží aplikovat i na rozvojové země, kam pomoc plyne a Japonsko zde může využít svojí komparativní výhodu. Rozvojové aktivity jsou navíc doprovázeny vlastními odborníky a jsou

¹³ Klasický koncept empowerment je nahrazen self-empowerment.

podpořeny technickými vymoženostmi z oborů tzv. High Technology (Japan's Official Development Assistance Charter 2003: 3)

5. Partnerství v mezinárodním společenství

V chartě rozvojové pomoci je ustanoveno, že Japonsko na mezinárodní scéně aktivně spolupracuje s nejrůznějšími partnery, což mu pomáhá k dosahování rozvojových cílů. Mezi nejdůležitější partnery patří OSN, ostatní donorské země, finanční organizace, neziskový a soukromý sektor. Organizace, které mnohdy dohlíží na japonskou rozvojovou pomoc přímo v rozvojových zemích, jsou důležité zejména z důvodu politické neutrality. V poslední době se Japonsko zaměřuje hlavně na tzv. jiho-jihní spolupráci, která v japonském výkladu znamená udržování partnerství s pokročilejšími rozvojovými zeměmi (Japan's Official Development Assistance Charter 2003: 3).

Prioritní oblasti

Japonsko v revidované chartě z roku 2003 přizpůsobilo prioritní oblasti zájmu japonské rozvojové pomoci těm nejpálčivějším tématům a regionům, které pomoc nejvíce potřebují. Pomoc je poskytována regionu jižní Asie, Kavkazu, Africe, Střednímu východu a Latinské Americe. Protože Afrika má velký počet nejméně rozvinutých zemí a je sužována konflikty, které doprovázejí jiné rozvojové problémy, hledí Japonsko v současnosti na Afriku jako na jeden z nejdůležitějších regionů. Prioritními tématy poskytování japonské rozvojové pomoci jsou následující sektory:

1. Snížení chudoby
2. Udržitelný růst
3. Adresování globálních témat
4. Budování míru (Japan's Official Development Assistance Charter 2003: 3–4).

Mnoho z těchto sektorů koresponduje s Rozvojovými cíli tisíciletí a se základní filozofií japonské ODA charty. Některým ze zmíněných sektorů bude pozornost věnována v případových studiích.

3. Rozvojové strategie Japonska v Africe

Díky rostoucím zahraničním investicím, rostoucím ekonomikám, ale i problémům s rozvojem, se Afrika stává velmi důležitým hráčem na mezinárodní scéně a to zejména od konce studené války. Historický význam Afriky je však nejvíc spojen s roky 1884–1885, kdy se v Berlíně odehrávala Berlínská konference, na které se rozhodlo o osudu Afriky na dalších několik desítek let, a významné světové mocnosti si tímto činem tehdy rozdělily kontinent. Již v tehdejší době můžeme sledovat první zárodky toho, proč Afrika i dnes přitahuje zraky tolika zahraničních investorů a dalších aktérů. Afrika je pestrý kontinent, který v sobě skrývá bohatství nevyčísitelných hodnot, ale i řadu problémů, které nedokáže sama vyřešit. To a mnohé další výzvy včetně globální soutěže za nerostnými zdroji i dnes obrací zraky mnoha aktérů směrem k Africe, kteří se státy kontinentu navazují diplomatické styky, aby získali přístup do zemí bohatých na nerostné zdroje, kde ale rovněž uplatňují své zahraničně-politické strategie, kam ve velké míře patří i rozvoj (Burgschweiger 2008: 415)

Vůbec první kontakt japonského lidu s původními obyvateli Afriky lze zaznamenat v polovině 16. století, kdy Afričani doprovázeli portugalské a holandské obchodníky na cestách do Japonska. Další záznamy o styku Japonců s Afričany můžeme monitorovat díky nejrůznějším objevitelským cestám, přičemž za poslední významný střet bývá označována okupace Japonska spojeneckými vojsky, kde Afričané bojovali ve spojeneckých jednotkách (Adem 2010: 871). Díky těmto záznamům má japonský kontakt s Afrikou dlouhou historii.

Japonské vazby vůči africkému kontinentu byly více méně limitované v porovnání s ostatními mocnostmi, které se angažovaly v Africe.¹⁴ To je přičítáno zejména faktu, že Japonsko nikdy nemělo zkušenosti s africkou koloniální historií. Díky tomuto Japonsko postrádalo zkušenosti s africkými zeměmi, což zvyhodňovalo zejména evropské státy, které díky své bohaté koloniální minulosti měly naopak zkušenosti značné. Kvůli absenci v participaci na koloniálním dělení Afriky byl kontinent pro Japonsko dlouhou dobu

¹⁴ Evropské koloniální státy – především Francie a Velká Británie, dále USA, Indie a Čína.

neznámým (Burgschweiger 2008: 416). V historii však můžeme nalézt důkazy, konkrétně spis od profesora Hironda Tomizu, který vyšel v roce 1899 a byl reakcí na Berlínskou konferenci. Jeho obsah říkal, že japonská politika vůči Africe by měla být v kontextu s urputnými dostihy evropských mocností v Africe. To se však na přelomu 19. a 20. století, když ony dostihy v Africe probíhaly, nestalo (Adem 2010: 872).

Vztah Japonska s Afrikou je v současnosti založený primárně na ekonomických vztazích a historicky nebyl tak hluboký, jako např. vztahy se státy v asijském regionu. To se však během posledních několika let změnilo. Japonská politika vůči Africe je ovládána třemi motivy, které mají pozvednout japonské angažmá a postavení v Africe (výčet zpracován dle Burgschweiger 2008: 415).

1. První motiv úzce souvisí s energetickou bezpečností Japonska a to v tom smyslu, že vzhledem k tomu, že je Japonsko závislé na dovozu přírodních zdrojů, je nezbytné zajistit bezpečné a pravidelné dodávky těchto surovin, mezi něž řadíme primárně ropu a vzácné kovy. Na tyto suroviny je Afrika velmi bohatá a pro Japonsko je tak významným partnerem.
2. Druhý motiv se zaměřuje na oblast trhu. V Africe můžeme najít i rostoucí ekonomiky, které zajímají především japonské podnikatele a to v souvislosti s odbytí tržů¹⁵ a uplatnění japonských firem na africkém kontinentě.
3. Poslední, třetí podnět je politicko-strategický a týká se japonského postavení v OSN, kde Japonsko konkrétně upírá svoji pozornost na africké členy v OSN, kterých je téměř jedna čtvrtina, s cílem získat podporu pro stálé členství v Radě bezpečnosti OSN.

¹⁵ Za jedno z významných odbytí tržů pro Japonsko se dá považovat Keňa, o které bude hovořit jedna z případových studií.

3.1 Formování japonské rozvojové pomoci vůči Africe

Japonsko je možné chápat jako tradičního ekonomického partnera Afriky. Od konce druhé světové války japonskou diplomacii v Africe ovlivňovaly a rámovaly čtyři následující prvky japonské zahraniční politiky (výčet zpracován dle Badrul Alam – Kumar Gupta 2011: 192–193).

1. Udržení dobrých a přátelských vztahů s USA.
2. Podpora a posilování vztahů se státy z antikomunistického bloku a státy z Hnutí nezúčastněných zemí, zejména s těmi ze třetího světa.
3. Projevy solidarity s průmyslovými státy, které nebyly komunistické. Do této kategorie se navíc řadil i rozvoj vztahů s Jihoafrickou republikou.
4. Zapojení se zároveň do konfrontace a kooperace se státy, které se spojily s komunistickým táborem.

Formování japonské zahraniční rozvojové pomoci vůči Africe se dá rozdělit do několika fází, přičemž je třeba zdůraznit, že různí autoři tyto fáze dělí odlišně. Někteří se zaměřují na rozdělení fází zahraniční diplomacie¹⁶, jiní se konkrétně specializují na rozvojové etapy. Pro předkládanou analýzu se podržíme rozdělení dle profesora Makoto Saty, jehož dělicí linie budou doplněny poznatky od dalších autorů.

Japonská rozvojová pomoc vůči Africe má více než padesátiletou historii, přičemž tato pomoc může být rozdělena do pěti vývojových etap. První je ohraničena roky 1954–1973, čili od počátku japonské ODA do první ropné krize, druhá je ohraničena první a druhou ropnou krizí, tj. od 1974–1980. Třetí vývojová etapa je spojena s rozmachem japonské ODA v letech 1981–1988,

¹⁶ Japonskou zahraniční politiku vůči Africe rozděluje např. S. Adem do tří období, která korelují s diplomatickými a strategickými zájmy japonské vlády v Africe. Tato období dělí na:

1. Studenoválečnická diplomacie (1961–1973) – hlavním cílem Japonska bylo nasměrovat africké státy do západního tábora.
2. Diplomacie ve vztahu k přírodním zdrojům (1974–1992) – v tomto období nezbytně nutnou oblastí zájmu v rámci diplomacie v Africe byla diverzifikace a zajištění nerostných zdrojů pro Japonsko. Tokio také zvýšilo pomoc o 5 % a pomoc plyne hlavně státům, které jsou bohaté na zdroje, které Japonsko potřebuje. Otevírají se také japonské exportní odbytiště (např. Keňa)
3. TICAD diplomacie (1993 – dnes) – Japonsko si uvědomovalo změnu mezinárodního prostředí a sebe začalo považovat za civilní mocnost a TICAD měl z Japonska udělat více uznávaného aktéra v mezinárodním systému. Japonsko oficiálně ztrácí pozici „top donora“ v roce 2001 (Adem 2011: 106–109).

čtvrtá je spojována s tzv. nejlepším obdobím japonské rozvojové pomoci a Japonska jako největšího donora 1989–2000 a poslední etapa začíná rokem 2001, trvá až dodnes a popisuje proměny japonské ODA (Sato 2005: 70–71).

Japonská rozvojová pomoc vůči Africe byla v počátečním období téměř zanedbatelná. Hlavní strategií bylo zajistit energetickou bezpečnost, a proto můžeme sledovat racionalizaci pomoci jako součást cíle, za který se považovalo rozšíření vývozních trhů a dovoz strategických surovin. V této době ale ještě pomoc nebyla přímo směřována do Afriky, protože statistiky hovoří o tom, že na konci tohoto období pomoc směřovala do Asie a to z 98,2 % celkové japonské rozvojové pomoci (Sato 2005: 71). Na druhou stranu ale toto období bylo velmi důležité, protože se během něj začaly formovat základní charakteristiky japonské rozvojové pomoci v Africe, neboť se Japonsko rozhodlo uplatnit úspěšný model svépomoci rovněž na tento kontinent (Sato 2011: 13).

Sedmdesátá léta, která započala Jomkipurskou válkou, přivedla světovou ekonomiku do chaosu a to zejména po ropném embargu arabských států. Dění zasáhlo i Japonsko, které se snažilo využít a zlepšit svou situaci prostřednictvím navazování diplomatických vztahů na Středním východě. Strategické navazování diplomatických vztahů bylo nezbytné, protože velkou většinu ropných zásob Japonska tvořila ropa právě ze Středního východu. V tomto období Japonsko začalo vyhledávat alternativní dovozce ropy (Adem 2011: 107). Na počátku 70. let ministr zahraničí Kimura Toshio poprvé navštívil státy subsaharské Afriky a započal tak sérii návštěv ministrů zahraničí, protože do této doby nebylo typické, aby ministři Afriku navštěvovali. Kimura svoji návštěvu zdůvodnil především tím, že Japonsko je velice zranitelné v oblasti nedostatku nerostných zdrojů, a proto by byl rád, kdyby Japonsko navázalo přátelské vztahy a ekonomickou diplomacii s Afrikou. V tomto období díky okolnostem sledujeme nárůst rozvojové pomoci směrem k Africe. Mezi lety 1970 a 1980 bilaterální pomoc africkým státům vzrostla téměř 27,5 krát (Sato 2011: 13–14).

V další, třetí etapě japonská rozvojová pomoc vůči Africe pokračovala ve svém růstu a v roce 1989 dosáhla svého maxima. K zvyšování objemu pomoci vedlo i několik přírodních faktorů, zejména sucha a hladomory doprovázené

občanskými válkami v regionu Sahelu. Japonsko se aktivně angažovalo v oblasti řešení problémů s hladomory, což nebyla jen záležitost Japonska, ale celého světa, což dokládají i koncerty LiveAid. V tomto ohledu v souvislosti s bojem s hladomory a předcházení podobným problémům v budoucnu byla zahájena tzv. zelená revoluce pro Afriku, která se zaměřovala na výzkum zemědělství a obsahovala kampaň na výsadbu stromů a užitkových plodin. Tento akt je významný rovněž v tom, že japonská ODA získala nový rozměr (MOFA 1986).

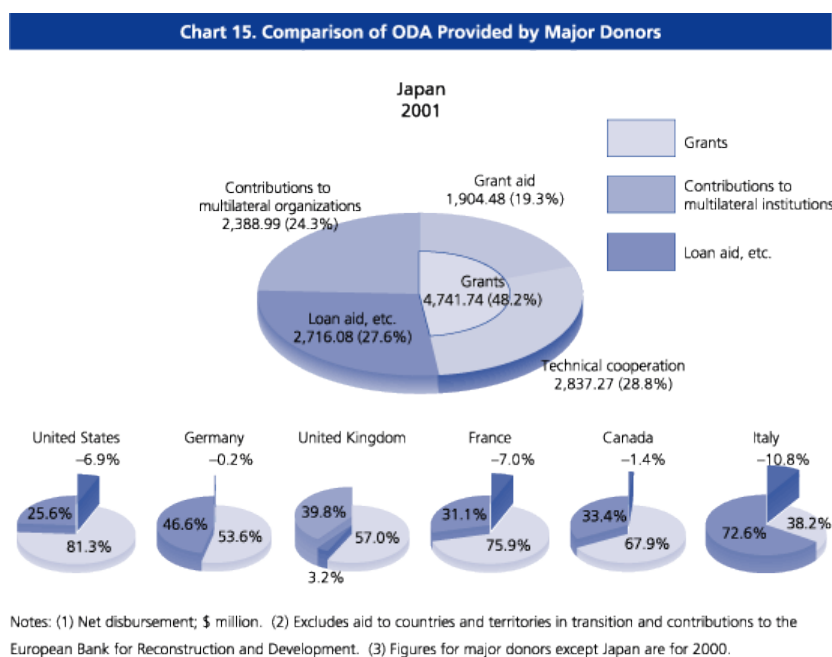
Jak již bylo řečeno, Japonsko se v roce 1989 stalo hlavním donorem ve světě, a tudíž i v Africe, přičemž japonská ODA zde dosáhla největšího obratu objemu – 1 miliardy amerických dolarů. Japonsko se v některých státech Afriky stalo top donorem v procentuální i objemové hodnotě peněz. Jako největší donor na světě Japonsko sledovalo, že konec studené války nepřinesl konec násilí, ba naopak – v Evropě, ale i v některých afrických státech konflikty vyústily v masivní etnické a občanské války. Na scéně se objevily i globální problémy spojené s životním prostředím, zdravím, zajištění přístupu k pitné vodě a jídlu, které Japonsko nově implementovalo do své agendy rozvojové pomoci. Zahájení konferencí TICAD v roce 1993 započalo novou strategii vůči Africe s cílem zajistit rozvoj, stabilitu a prosperitu tohoto kontinentu (Raposo 2014: 105–106). Po vzniku ODA Charty v roce 1992 přestaly být politické a ekonomické zájmy oddělené a Japonsko deklarovalo, že v Africe bude podporovat svobodu, lidská práva, demokracii a tržně orientované ekonomiky (Raposo 2014: 26–27). Japonské závazky vůči Africe se v této etapě stále více prohlubovaly, o čemž svědčí i vyslání kontingentu Jednotek sebeobran (SDF) asistovat při peacekeepingových misích a dalších potřebných humanitárních aktivitách.¹⁷ Jako velké pozitivum můžeme v tomto období sledovat nárůst rozpočtu ODA a také diverzifikaci projektů a oblastí včetně posílení aktivit a spolupráce jak se zeměmi příjemců, tak i s dalšími japonskými rozvojovými aktéry. Do dění v Africe začala v 90. letech zasahovat i JICA která mnoho z projektů řídila a byla tak v Africe dalším významným rozvojovým aktérem vedle MOFA (Takahashi 2011: 50).

¹⁷ Japonské jednotky SDF poprvé vyslalo do Afriky v roce 1993, konkrétně do Mozambiku, kde se účastnili peace-keepingové operace OSN ONUMOZ. Jednotky zde setrvaly až do roku 1995 (Lumumba-Kasongo 2010: 177).

Japonská zahraniční politika vůči Africe již nebyla roztříštěná, ale začala být koordinována jednou agenturou zastřešující všechny klíčové rozvojové aktivity.

Konečně do poslední etapy formování japonské rozvojové pomoci vůči Africe vstoupila země začátkem nového milénia. Africe byla věnována větší pozornost, což souviselo s agendou a implementací Rozvojových cílů tisíciletí. Můžeme tedy hovořit o tom, že finanční pomoc od světových donorů a mezinárodních institucí v tomto období stoupla. Japonský rozpočet rozvojové pomoci však klesl, a sice kvůli finančnímu deficitu a recesi a tak Japonsko přišlo o pozici „top donora“. První příčku obsadily USA, jak dokládá tabulka 1 (Sato 2011: 18–19).

Tabulka č. 2: Porovnání výše ODA mezi hlavními donory (2001).

Zdroj: MOFA 2002a

Do této etapy také řadíme revidovanou ODA chartu, která se snažila zasadit se v Africe o nová, aktuální témata korespondující s lidskou bezpečností a budováním míru. Japonsko aktivně rozšiřovalo ODA do takových regionů, kde byly problémy s uprchlíky, nedostatečný přístup k zdravotní péči, ke vzdělání, nebo tam, kde byla patrná genderová nerovnost. Protože lidská bezpečnost byla významnou součástí ODA charty a japonské rozvojové filosofie, byla na volání

premiéra japonské vlády Yoshira Mori v roce 2001 založena Komise pro lidskou bezpečnost, která rozvíjela koncept lidské bezpečnosti a vznášela doporučení, která měla být vodítkem pro akce v mezinárodním prostředí (MOFA 2002b).

V novém tisíciletí na Japonsko čekalo v Africe mnoho nových výzev, mezi tu nejdůležitější patří růst Číny, díky čemuž muselo Japonsko upravit svojí politiku v rámci Afriky, což řešilo zejména díky konferencím TICAD, které budou představeny v této kapitole, hned za podkapitolou o asijském ekonomickém modelu v Africe.

3.2 Japonský (asijský) rozvojový model v Africe

Japonsko je možné považovat za jednoho z hlavních donorů v subsaharské Africe a z důvodu upevnění svojí mocenské pozice mezi ostatními donory se rozhodlo pro osobitou cestu na poli rozvojové spolupráce. Kořeny specifického přístupu k rozvoji čerpá Japonsko ze své minulosti, kdy díky krokům skrze tzv. skvělou cestu izolace zaznamenalo nebývalý progres. Dnes tyto kroky souvisí s japonskými komerčními nebo politickými zájmy v zemích, kde je poskytována pomoc, která se liší od klasického západního rozvojového modelu (Ishikawa 2005: 33–34). Jak dokládá Lehman ve své knize *Japan and Africa*, vztah japonské zahraniční rozvojové pomoci vůči Africe není moc znám, ani zkoumán, proto bylo Japonsko nuceno na konci 20. století uspořádat sérii mezinárodních konferencí a to mimo jiné i z důvodu, aby mezinárodní společenství pochopilo jeho specifický rozvojový model, který byl nejdříve uplatňován v Asii. Proto jej označujeme jako asijský (východoasijský) rozvojový model, s důrazem na sebeřízení a svépomoc¹⁸ (Lehman 2011: 25 –26).

Základní principy tohoto modelu prvotně uplatňovalo samo Japonsko již od období Meidži až po konec druhé světové války. Od dob Meidži proto, že jeden z klíčových prvků oné éry byl respekt a podpora vládních zásahů do řízení národní ekonomiky, která díky tomu úspěšně rostla. Růst však musel být doprovázen vysokou produktivitou, důrazem na nové technologie či nízkou

¹⁸ V anglickém jazyce a v mezinárodním prostředí označeno jako „self-directed development and self help efforts.“

spotřebu. Toto období odráží výhody státem řízeného rozvoje. Japonsko v době Meidži začleňovalo západní modely rozvoje a kladlo veliký důraz na vzdělání, jenž je v jeho rozvojových politikách patrný i dnes. Principy modelu jsou rozloženy do tří základních znaků. Za prvé, vláda státu by se měla zaměřovat na dlouhodobou perspektivu obchodního růstu, jako druhý bod by za největší prioritu mělo být považováno tzv. zásobovací odvětví ekonomiky, jmenovitě pak výroba a zaměstnanost. Třetím znakem je, že trh nebude růst bez vládních zásahů, a proto jsou vládní zásahy doporučené (Lehman 2011: 26).

Tento model rozvojové pomoci Japonsko nejprve uplatňovalo ve východoasijském regionu, a to formou poválečných reparací a nyní se zkušenosti snaží přenést i do Afriky (Iskihawa 2005: 1–2). Navíc asijský rozvojový model ovlivnil samotnou japonskou rozvojovou pomoc vůči Africe do takové míry, že pomoc doprovází model svépomoci¹⁹ a partnerství mezi donorem a příjemcem je založeno na industrializaci a trhu, což dokazuje zájem o rozvoj ekonomické infrastruktury s důrazem na financování díky půjčkám (Wild – Denney – Menocal – Geddes 2011: 19). Japonská rozvojová pomoc je velmi osobitá a její pochopení je mnohdy obtížné, nicméně je třeba říct, že pomoc od Japonska neznamená pouze rychlé vyřešení problému provázené obřím tokem peněz směřovaným na neznámé místo, ale je to ingredience v pomyslném receptu na dlouhodobý a cíleně zaměřený rozvojový problém²⁰ (Lehman 2011: 29).

Jak už bylo zmíněno, s asijským rozvojovým modelem je neodmyslitelně spjat sebe-řízený rozvoj s důrazem na svépomoc. Japonské zkušenosti poukazují na výhody sebe-řízeného rozvoje, který Japonsko přetransformovalo z okrajové mocnosti do postavení uznávané a mocné světové ekonomiky. Základ sebe-řízeného rozvoje tvoří akceptovaná a vlivná role vlády, která reguluje, ustanovuje a dohlíží nad ekonomickými institucemi. Svépomoc hovoří o tom, že rozvojovou pomocí se má mít na mysli asistence takovým státům či lidem, kteří pomáhají sami sobě. Tento přístup lze vyložit jako podporu rozvojových zemí v jejich úsilí zlepšit současné životní podmínky díky vlastní zodpovědné námaze s cílem

¹⁹ Zaostrění na svépomoc souvisí s japonskou odpovědí na zkázu po druhé světové válce, kdy Japonsko převzalo vlastnická práva nad pomocí od USA (Lehman 2011: 28–29).

²⁰ Z rozvojové pomoci Japonska vychází hluboká duchovní filozofie, na kterou rádi často upozorňují.

vyřešit problémy k lepšímu (Lehman 2011: 30). Podpora svépomoci do velké míry reflektuje japonskou víru v opravdový rozvoj s ekonomickou nezávislostí, čehož může být dosaženo jen tehdy, když příjemce prosazuje rozvojové strategie skrz vlastní úsilí. Japonská oddanost tomuto modelu tkví v hodnotách a vzdělávacím řádu Japonska, který je v souladu s motivací „Gambere“, volně přeloženo jako vytrvat a nevzdávat se (Sawamura 2004: 30).

Skrze model svépomoci a asijský rozvojový model můžeme sledovat již zmíněný japonský specifický přístup k rozvoji. Tento přístup se odvrací od principů zakořeněných ve Washingtonském konsenzu²¹, který bývá Japonskem často kritizován a označován za neefektivní a nespravedlivý zejména vůči Africe. Japonsko proto navrhuje obracet se k Africe specificky, s pochopením charakteristických kulturních hodnot a na základě toho vybudovat odpovídající instituce a infrastrukturu. Jen tak může dojít v Africe k progresu. Japonská zahraniční rozvojová pomoc se proto od západních modelů rozvojové pomoci v mnohém liší. Asijský model se zakládá na třech principech: občanská společnost a její aktivity, růst bezpečnostních sítí se zaměřením na jedince a vládní zásahy. S tím úzce souvisí i koncept posílení (empowerment) a zvýšení angažovanosti příjemců rozvojové pomoci v rozvojovém procesu. Strategie japonské ODA se liší od ostatních donorů i v následujících ohledech: 1. důraz japonského rozvoje je kladen na svépomoc a vlastnictví, protože pomoc není charita ani morální povinnost a 2. veřejný/soukromý sektor by si měl být plně vědom, že zásahy státu jsou povolené během počátečních stádií rozvojových aktivit. V roce 2007 představitelé důležitého japonského rozvojového tělesa – Japonské mezinárodní rozvojové agentury – vydali prohlášení, že pozornost musí být ve větší míře věnována africkému rozvoji se zaměřením na chudobu, jakožto ústředního bodu Rozvojových cílů tisíciletí, protože Japonsko po zkušenostech v Asii pevně věří v to, že ekonomický růst je klíčový prvek pro snížení chudoby.

²¹ Washingtonský konsenzus obsahuje 10 hlavních principů, které by měly všechny státy adoptovat, aby zvýšily ekonomický růst. Mezi principy rámce patří výčet některých nejvýznamnějších principů: liberalizace obchodu, privatizace státních podniků, omezení role státu, deregulace, fiskální disciplína či otevřenost zahraničním investicím (WHO 2015).

Důraz Japonska na svépomoc, vlastnictví a ekonomický rozvoj, potažmo zvýšenou ekonomickou produkcí se stalo komplexní tématikou zanesenou do konferencí TICAD. Hlavním cílem v Africe bylo zopakovat „východoasijský zázrak“ a nastartovat tak kontinent směrem k rozvoji (Takahashi 2011: 48–49). Japonská ODA v Africe s novým tisíciletím a novou ODA chartou začala více podporovat sociální strategie rozvoje v rámci DAC a Rozvojové cíle tisíciletí. Do agendy v Africe vstoupilo široké téma lidské bezpečnosti plně různých sociálních oblastí, jejichž součástí je dle Japonska zejména snížení chudoby a udržitelný růst. Konkrétní témata pro daná období se pravidelně ustanovují na konferencích TICAD, které v první řadě podporují model svépomoci. Konference jsou úspěšné i v tom ohledu, že africké státy, účastníci se konferencí, nadšeně sledují asijský rozvojový model a jeho úspěchy a snaží se tyto prvky implementovat do své politiky a navazovat tak blízké vztahy s Japonskem a jeho stylem poskytování rozvojové pomoci.

3.3 Světový dialog o africkém rozvoji – konference TICAD

Konference TICAD vznikly z iniciativy japonské vlády, především pak z návrhů MOFA, které z důvodu sebe prezentace a touze Japonska být čelním představitelem v rámci rozvoje na africkém kontinentě předložilo návrh i před Valným shromážděním OSN. Před OSN to navíc bylo z důvodu zvýšení mezinárodní podpory Afriky. Změny ve světovém politickém kontextu na počátku 90. let a selhání mnoha rozvojových strategií během studené války v Africe vedly k novému inovativnímu pohledu Japonska na Afriku, přičemž první iniciativa TICAD konferencí byla v OSN přednesena v roce 1991. TICAD byl založen z důvodu podpory vysokoúrovňového dialogu mezi rozvojovými partnery a africkými zástupci. Významnými partnery konferencí jsou od založení také OSN, Rozvojový program OSN (UNDP), Komise Africké unie a Světová banka. První konference proběhla v japonském Tokiu v roce 1993 a doposud poslední (pátá) v roce 2013 (MOFA 2015b). Za základní princip procesu TICAD je považováno „partnerství a vlastnictví“, což přímo vychází z osobní zkušenosti Japonska při dosahování poválečné obnovy po druhé světové válce díky využití zahraniční pomoci v duchu svépomoci (Miyamoto 2010).

Japonsko za pomoci konferencí chtělo zvýšit zájem mezinárodního společenství o Afriku a vyzvat aktéry ohledně podpory modelu svépomoci na africkém kontinentě v podobě demokratizace států a jejich přechodu na tržní hospodářství. TICAD přinesly i zlepšení renomé Japonska na mezinárodní scéně, protože Japonsko několikrát prohlásilo a zdůraznilo, že konference pořádá s dobrým úmyslem. Od konferencí se očekávalo, že se Japonsko stane důležitým přispěvatelem k míru a rozvoji, což se také stalo. TICAD jsou důležitým diplomatickým nástrojem, který pomohl vyretušovat japonskou poškozenou pověst a dokázal zemi změnit na obdivovaného hráče na mezinárodní scéně (Morikawa 2005: 487–488).

TICAD nastavil cíle, které obsahovaly vnější mechanismy pro artikulaci zájmů ze strany japonské vlády. Veškeré politiky v rámci japonské ODA vůči Africe jsou formulovány, definovány a realizovány skrze směrnice TICAD. Konference vytvořily diplomatický rámec a metody, které kontrolují využití cílů

artikulovalých na konferencích a to v otázce rozvojové tematiky, bezpečnosti, míru a vládnutí v Africe. TICAD je symbolem pro japonskou rozvojovou politiku vůči Africe a jeho založení symbolizuje posun v politickém diskursu z Asie směrem do Afriky. V kontextu s procesem TICAD je nezbytné zmínit důležité aktéry zapojující se do rozhodovacích procedur, kterými jsou zejména japonská ministerstva. Předním aktérem je MOFA, ale také Ministerstvo hospodářství, obchodu a průmyslu (METI) či Ministerstva školství, vědy, zdravotnictví nebo Ekonomická plánovací agentura (EPA) (Lumumba-Kasongo 2010: 201–204).

TICAD od svého zahájení v roce 1993 dosáhl těchto významných úspěchů:

1. Během procesu byl implementován dvojí princip afrického vlastnictví a mezinárodního partnerství, což lze chápat jako podporu samostatnosti a rozvojového partnerství mezi Afrikou a mezinárodním společenstvím.
2. Díky TICAD se podařilo do afrického prostředí zasadit japonské rozvojové politiky, z nichž nejvíce vyniknul růst soukromého sektoru, podpora lidské bezpečnosti a dostání závazku jejího prosazování, nebo jiho-jihní spolupráce.
3. Formulace akčních plánů a zrealizování širokospektrálních projektů.
4. Proces TICAD za celou dobu svého působení dokázal zvýšit povědomí o Africe v mezinárodním prostředí a rovněž hájil hlas Afriky na mezinárodních fórech vůči G20, G8 nebo dalších fórech pořádaným např. OSN. S tím souvisí i růst účastníků na konferencích TICAD, který byl na poslední, TICAD V enormní (MOFA 2015c)

3.3.1 TICAD I

V roce 1993 Japonsko svolalo a hostilo první konferenci TICAD v hlavním městě země Tokiu. Konference se zúčastnilo téměř 1000 zástupců ze 48 států Afriky, 10 významných mezinárodních organizací (např. OSN, SB), 13 nejdůležitějších světových donorů a skoro 50 neziskových organizací z celého světa (Lehman 2005: 428). Konference se konala v duchu zásad japonské ODA a předchozích kritérií, korespondujících se základními myšlenkami TICAD. Nejdůležitějším výstupem TICAD I bylo schválení centrálního dokumentu Tokijská deklarace o africkém rozvoji (Tokyo Declaration on African Development), který přinesl nový přístup k africkému rozvoji. Dokument vyzdvihoval a následně TICAD I kladl důraz na asijský rozvojový model a zkušenosti z asijských zemí, kde se Japonsku dříve efektivně podařilo uplatnit rozvojovou pomoc, posílit partnerství, soběstačnost a vlastnická práva. Japonským záměrem během TICAD I bylo přimět africké státy, aby samy začaly přemýšlet o rozvoji a jeho výhodách pro stát a občany. Veškeré iniciativy států týkajících se rozvoje by měly zahrnovat politické a ekonomické reformy, v rámci nichž by mělo být cíleno na snižování chudoby, demokratizaci, privatizaci a diverzifikaci hospodářství (Lumumba-Kasongo 2010: 205–206).

3.3.2 TICAD II

Druhou konferenci o africkém rozvoji hostilo v roce 1998 opět Tokio, tentokrát za účasti 80 států (včetně států zainteresovaných do konferencí a donorských států), 40 mezinárodních a 22 neziskových organizací. V porovnání s konferencí TICAD I můžeme sledovat zvýšený zájem o konferenci, z čehož vyplývá, že první konference motivovaly africké státy a mezinárodní aktéry k novému přístupu vůči africkému rozvoji (MOFA 2014b). Hlavním výstupem této konference bylo přijetí Tokijské agendy pro akci (TAA), která kladla důraz na snížení chudoby v Africe a hlubší zapojení kontinentu do globální ekonomiky. Japonský premiér Keizo Obuchi vyzval účastníky se aktéry k udržení hospodářského růstu, snižování chudoby a podpoře demokratizace. Druhé

konference se zúčastnil i samotný generální tajemník Kofi Annan, který ve svém proslovu přednesl, že by bylo dobré cílit na základní nedostatky v rozvoji, jako je hlad, nemoci a absence přístřeší, aby se později mohlo pracovat s většími rozvojovými projekty. V TAA se afričtí představitelé morálně zavázali, že budou dělat ochotně vše, co povede k rozvoji jejich země. Závazek byl patrný i z prohlášení prezidenta Mali Alpha Konarého, který zněl: „Africans are giving you our word“ (Harsch 1998). Agenda rovněž pracovala se sociální, ekonomickou a infrastrukturní oblasti. V souvislosti s větším množstvím oblastí, kam se rozvoj zaměřoval, se Japonsko rozhodlo zvýšit částku grantů pro dluhovou úlevu (Debt-relief grants), které směřovaly do pěti afrických zemí, jmenovitě pak Keni, Tanzanie, Malawi, Mauretánie a Ugandy. Výběr zemí byl na základě dlouhodobého partnerství (Lumumba-Kasongo 2010: 207). Na konferenci TICAD II byl sestaven seznam téměř 400 rozvojových projektů a programů, které měly být v souladu s TAA. Japonsko v souvislosti s novými programy zacílilo svoji pomoc do oblastí zdravotní péče, školství a budovalo přístupy k pitné vodě. Tato cílená podpora předpokládala přístup 2 milionů dětí k základnímu vzdělání a zlepšení životních podmínek dalším 15 milionům lidí²² (MOFA 1999).

3.3.3 TICAD III a lidská bezpečnost

Během konference TICAD III, která se uskutečnila v roce 2003, bylo hlavní úlohou Japonska mobilizovat a integrovat podporu pro program Nové partnerství pro africký rozvoj (NEPAD). Důležitým výstupem z konference byla dohoda mezi členy G8 na zvýšení finančního kapitálu pro NEPAD. Během TICAD III se Japonsko postavilo do pozice idealisty a projeвило soucit s africkými socioekonomickými neduhy, což je patrné v poskytnutí finanční balíčku ve výši 750 milionu dolarů na zdravotní péči, vzdělání a přístup k pitné

²² Japonsko v nových asistenčních programech také poprvé do agendy zavádí bod, který se týká podpory kultivace rýže v Africe a ilustruje příklad asijsko-africké spolupráce. Výsledkem tohoto příkladu je program Nová rýže pro Afriku (New Rise for Africa/NERICA), program pro pěstování speciálního kultivovaného druhu rýže, kde Japonsko mohlo ukázat své zkušenosti v pěstování rýže, předat je Afričanům a zamezit tak hladomorům. Větší zrnka rýže byla bohatší na proteiny a mohla se snadno pěstovat v africkém prostředí (Lehman 2005: 433–434).

vodě. Přízeň byla patrná i ze strany afrických států a dalších mezinárodních aktérů. Oproti TICAD I, kdy se konference zúčastnila pouze pětice afrických hlav států, počet zástupců na TICAD III narostl na 23 (Lumumba-Kasongo 2010: 208–209).

Díky konferencím TICAD Japonsko posílilo svoji soft power napříč mezinárodním společenstvím a japonská vláda přijala koncept lidské bezpečnosti jako zahraničně-politickou prioritu procesu TICAD. V kontextu lidské bezpečnosti a japonské rozvojové pomoci vůči Africe ustanovila země na konferenci TICAD III tři základní pilíře, kterým by měla být věnována největší pozornost: 1. rozvoj orientovaný na člověka, jenž obsahoval důraz na zdravotnictví, vzdělání, lékařskou péči a přístup k pitné vodě, 2. snížení chudoby za pomoci ekonomického růstu (rozvoj venkova, aktivity v zemědělství a následném zajištění potravy, zlepšení infrastruktury), 3. poslední pilíř korespondoval s šířením míru, budováním míru a lidské bezpečnosti. Na mírové projekty uvolnilo Japonsko po mezinárodní konferenci o konsolidaci míru v poskonfliktních státech Afriky, která se konala v Etiopii, 760 milionů dolarů, což svědčilo o neutuchajícím japonském zájmu o problematiku (Raposo 2014: 64–65).

3.3.4 TICAD IV

Čtvrtá z celkem pěti konferencí se odehrála v květnu roku 2008 v japonské Yokohamě. TICAD IV poskytnul rámec pro intenzivnější integraci Afriky s cílem snížit chudobu, pozvednout africkou ekonomiku a plnit Rozvojové cíle tisíciletí. V rámci ústředního tématu konference „Směrem k Africe plné života: kontinent naděje a příležitosti“ byly stanoveny tři hlavní priority, se kterými se na konferenci pracovalo, protože předchozí konference přinesly úspěchy, z nichž největší byl vidět v ekonomickém růstu, který ale bylo třeba stále prohlubovat. Hlavními prioritami pro TICAD IV bylo (výčet zpracován dle MOFA 2008a: 1–2):

1. Zvýšení ekonomického růstu.
2. Lidská bezpečnost a její zajištění zahrnující dosažení Rozvojových cílů tisíciletí a dobré vládnutí.
3. Přednesení environmentálních otázek a problematiky o změně klimatu.

Na TICAD IV se rovněž prezentoval a následně byl přijat důležitý dokument, tzv. Deklarace z Jokohamy, která shrnovala výsledky procesu TICAD od jeho počátku, což bylo rámcově patnáctileté období. Na konferenci také došlo k prezentaci Jokohamského akčního plánu, v němž se Japonsko zavázalo k zdvojnásobení své rozvojové pomoci po dobu dalších pěti let. V rámci konference se mezinárodní aktéři, Japonsko a afričtí zástupci dohodli na tématech, na něž budou v následujícím období vynakládány finanční prostředky a budou do těchto sektorů směřovány projekty. TICAD IV stanovila, že se mezinárodní prostředí má více zaměřovat na vyšší vzdělání, rozvoj infrastruktury, obchodu a turismu a sociálních témat včetně lidské bezpečnosti. Poprvé bylo více pozornosti věnováno genderové problematice a ekologickým otázkám, jako je změna klimatu nebo znečištění vody a ovzduší.²³ Afričtí zástupci, kteří dávali Japonsku najevo svou přízeň s konferencí a rozvojovou pomocí, na TICAD IV vyjádřili své požadavky, aby Japonsko přesídlilo některé svoje společnosti do Afriky, s tím, že to poskytne práci a zlepšení infrastruktury v mnohých afrických státech (Lumumba-Kasongo 2010: 211).

²³ Jako důkaz toho, že Japonsko plní své cíle stanovené během procesů TICAD, uvedu z každé sekce, které byla věnována pozornost úspěšný projekt, stavbu či myšlenku, jež v Africe skutečně vznikla. Výčet byl zpracován na základě dokumentu „TICAD Yokohama (2013): 20 Years of the TICAD Process and Japan's ODA to Africa“ 1–6.

1. Infrastruktura: Most v jižním koridoru mezi Mali a Senegalem (grantová dotace, dokončeno 2011)

2. Zemědělství: Nová rýže pro Afriku (vyvinuto 1994) a založení Koalice pro rozvoj africké rýže, která zvýšila produkci rýže v Africe z 14 mil. tun v roce 2008 na 18,4 mil. tun v roce 2010 a produkce stále roste.

3. Voda a environmentální otázky: Poskytnutí bilaterálního grantu více než 40 zemím Afriky na budování studen a čističek vod, s čímž souvisí i jeden z probíhajících projektů – Rozvoj vodních dodávek v Súdánu (2008-2015). Důležitý a úspěšný environmentální projekt „Zafarana Wind Power Plant Project“ v Egyptě podporovala rovněž japonská ODA.

4. Vzdělání: Projekt Škola pro všechny – v rámci konference TICAD IV bylo odsouhlaseno vybudování 1000 škol a 5500 tříd a zajištění školení více než 100 000 učitelů. Školení se již uskutečnilo a výstavba některých škol ještě probíhá. Projekt Strengthening of Mathematics and Science Education Western, Eastern, Central and Southern Africa, který původně začal v roce 1998 v Keni a do roku 2012 zajistil školení a dokončení vyššího vzdělání pro více než 380 000 učitelů matematiky a přírodních věd.

5. Zdraví: Na náměty konference TICAD IV Japonsko do roku 2012 vyškolilo 203 671 afrických zdravotních pracovníků a zrekonstruovalo 3935 zdravotnických zařízení.

3.3.5 TICAD V

Pátá a zatím poslední konference TICAD V se konala v roce 2013 opět v japonské Jokohamě, a to za přítomnosti dosud nejvíce účastníků. Jen z Afriky přijelo 51 státních zástupců. Konference se navíc zúčastnil sám generální tajemník OSN Ban Ki-moon, či prezident Světové banky Jim Yong Kim. Hlavním tématem TICAD V bylo postupovat s frází „ruku v ruce s více dynamickou Afrikou,“ přičemž třemi prioritními oblastmi byla „robustní a udržitelná ekonomika,²⁴ „všezahrnující a odolná společnost²⁵“ a „mír a stabilita²⁶.“ Na této konferenci se rovněž začalo hovořit o zavedení pravidelných shromáždění mezi africkými představiteli a zástupci japonského soukromého sektoru. Níže zmíněné projekty slouží jako příklady projektů, ve kterých vidíme aktivní angažmá japonských soukromých společností v afrických projektech. TICAD V byl výroční konferencí a tak mnoho z afrických představitelů děkovalo japonské straně za iniciování tohoto procesu, jež od svého počátku přitahoval mnoho mezinárodních aktérů a který rozvinul Afriku v mnoha oblastech, anebo jí stále pomáhá se zdokonalovat a nepřestává řešit nejproblematictější témata. Na konferenci byl stanoven Jokohamský akční plán pro roky 2013–2017, který hodlá stanovené a nedokončené závazky z dřívějších let uvést v život (MOFA 2013b).

²⁴ Fungující projekt a spolupráce mezi ODA a Komatsu Ltd. v Senegal-Japan Vocational and Technical Training Center, kde v rámci těžkého průmyslu probíhá vzdělávání budoucích pracovníků společnosti ze Senegalu a sousedních států. Centrum funguje již od roku 1982, nyní však dochází navyšování počtu zaměstnanců a rozšiřování výroby, proto Centrum rozšiřuje příležitosti ve školení (MOFA 2013c: 5).

²⁵ V této oblasti je zajímavý příklad projektu „KOKO Plus“, který probíhá v Ghaně v kooperaci s japonskou firmou Ajinomoto's Co., Inc. a zabývá se zlepšením výživy dětí. KOKO protože, výraz je název pro tradiční kaši z kukuřice. Vědci proto přišli s projektem „KOKO plus“, kde tradiční pokrm, chudý na energii a proteiny bude obohacen nutričním přísávkem (MOFA 2013c: 6).

²⁶ Ve třetí prioritní oblasti je důležitý probíhající projekt společnosti Yamanashi Hitachi Construction Machinery, jehož aktéři zneškodňují miny v Angole a Mozambiku (MOFA 2013c: 6).

3.4 Aktéři v rámci japonského angažmá v Africe

Dnes, zejména v Africe, rozvojová pomoc a aktivity ze strany Japonska jsou prováděny velkým množstvím japonských aktérů, včetně zapojení NGO's, státních korporací, soukromých nadací nebo podniků, které se v Africe podílí na rozvojových aktivitách. Nejde tedy jednoznačně specifikovat, kteří aktéři jsou nejvýznamnější, protože každá ze skupin aktérů se zaměřuje na konkrétní aktivitu či projekt, což vede k zefektivnění rozvojové pomoci. Díky konferencím TICAD a důrazu na svépomoc vidíme i aktivní zapojení místních vlád, které se do rozvoje přímo zapojují (MOFA 2013a: 6).

Množství aktérů, kteří se zapojují do aktivit v rámci japonské rozvojové pomoci, je značné a v souvislosti s novými trendy v rozvoji a konferencemi jich TICAD přibývá. Tato kapitola proto představí nejdůležitější aktéry, jejichž aktivity jsou vůči Africe nejznatelnější.

Z vládního sektoru jsou nejvýznamnějšími aktéry čtyři vládní složky, z toho tři ministerstva, která zformovala systém japonské ODA. MOFA má primární odpovědnost za veškeré ODA politiky a vztahy v mezinárodním prostředí, které jsou založeny právě na rozvojové pomoci, proto je považována za nejdůležitějšího hráče v rozvojové politice. Ministerstvu zahraničních věcí rovněž náleží zodpovědnost za veškeré výkony v rámci rozvojové agendy. Dalším z ministerstev, podílejících se na rozvoji, je Ministerstvo financí (MOF), které má silné postavení, protože v rukou drží rozpočet a finance. Třetím z ministerstev je Ministerstvo mezinárodního obchodu a průmyslu (MITI), jehož úkolem je pracovat s ODA v rámci soukromých podniků a mezinárodního obchodu. Posledním aktérem v rámci vlády je EPA, veřejná korporace spadající do jurisdikce předsedy vlády, jejímž posláním je sdružovat ostatní ministerstva a plánovat další strategie uvnitř ODA (Beaudry-Somcynsky – Cook 1999: 25–27). Vládní organizace a jejich aktivity v souvislosti s Afrikou jsou v dnešní době nejvíce patrné v oblasti organizování procesu TICAD, spravování agendy a rozpočtu ODA a navazování diplomatických vztahů včetně rozšiřování velvyslanectví.

Jedním z nejdůležitějších aktérů působících v Africe je JICA²⁷, nezávislá vládní organizace, která koordinuje oficiální rozvojovou pomoc Japonska po celém světě. Do agendy JICA spadá především technická kooperace, školení místních obyvatel, projekty pro rozvoj institucí nebo lékařské a zemědělské aktivity. Do rozvojových aktivit v Africe se ale také zapojuje japonský soukromý sektor, např. společnosti a jedinci, kteří v Africe mají pobočky svých podniků a díky svým znalostem a možnostem nabízí buď pracovní místa místním občanům, nebo jim poskytují školení nebo poradenství v zdravotnictví, výživě, zemědělství, energetice a dalších technických či sociálních sektorech. S některými typy projektů od soukromých společností jsme se mohli setkat v předchozí podkapitole, kde na žádost lokálních vlád v rámci konference TICAD v přícházely japonské společnosti do Afriky,²⁸ aby pracovaly na nejrůznějších projektech. Soukromé společnosti jsou významnými aktéry pro rozvoj, protože jejich práce je efektivní z důvodu cílení na konkrétní problém (MOFA 2013a). V rámci JICA působí také v Africe tzv. program Japonské zámořské dobrovolnické kooperace (JOCV), v rámci níž přijíždí do Afriky japonští dobrovolníci, kteří se přímo angažují v rozvojových projektech. Od roku 1996 do Keni tímto způsobem přijelo více než 1500 japonských dobrovolníků. V Keni jsou rovněž záznamy o tom, v jakých konkrétních projektech se dobrovolníci zapojovali a co vykonávali za funkce. Mladí japonští rozvojoví aktéři se tak stali učiteli v nejrůznějších oborech, ekologickými ambasádory či školiteli v oblasti pěstitelství (JICA 2013: 36–39).

²⁷ JICA byla oficiálně založena v roce 1974, nicméně prvopočátky jsou patrné již od 50. let, kdy sice samotná JICA neexistovala, ale existovaly jiné rozvojové agentury, které se následně spojily a vytvořily JICA. V roce 2003 byla JICA založena jako nezávislá vládní agentura (JICA 2010a).

²⁸ V Africe v současné době působí mnoho japonských společností. K těm nejznámějším patří: Marubeni, Sumitomo, Itochu, Mitsubishi, Mitsui&Co., Toyota (Nikkei Asian Review 2014).

4. Globální strategie Japonska v Africe – případová studie vzájemných vztahů s Keňou

Jak zaznělo v úvodu předkládané práce, Keňa byla pro případovou studii zvolena z důvodu dobrých vzájemných vztahů, které můžeme sledovat již od roku 1963, kdy Keňa získala nezávislost na Velké Británii. Keňa má pro Japonsko výhodnou strategickou pozici, protože je bránou do střední Afriky a zároveň je centrem východní Afriky. V Keni dále můžeme vidět nejhustší síť japonských rozvojových organizací a sledovat i úspěšné rozvojové projekty a programy, které jsou zde pro japonskou zahraniční rozvojovou politiku prioritou. V Nairobi sídlí nejen japonské obchodní společnosti, ale i zmíněné rozvojové agentury – např. JICA, které zde mají centrálu pro východní Afriku. Faktem, který dokládá dobré vztahy, je také to, že rok po získání nezávislosti, tedy v roce 1964, Japonsko zřídilo v Nairobi ambasádu.

4.1 Japonsko – významný rozvojový partner pro Keňu. Ekonomické, sociální a politické podmínky

V úvodu první případové studie se zaměříme na vývoj vztahů mezi Japonskem a Keňou, který budeme monitorovat od doby, kdy Keňa získala nezávislost. Významnější přítomnost Japonska začíná být patrná od doby, kdy v Keni, rok po obdržení nezávislosti v roce 1963, bylo roku 1964 otevřeno japonské velvyslanectví. Keňa byla už od dob britské koloniální nadvlády označována za „perlu východní Afriky,“ což označovalo ekonomický charakter země, na který je pozitivně nahlíženo jako na odkaz bílých kolonistů. Po dobu studené války Keňa vedla přátelské vztahy s oběma bloky, jak západním, tak i východním, protože zastávala politiku nezúčastněnosti. Vztahy byly patrné i s Čínou a zeměmi Blízkého východu, protože se Keňa stala symbolem stability ve východní Africe. Na druhou stranu však můžeme sledovat přesvědčivé znaky, které jasně naznačovaly její prozápadní orientaci. Za tyto znaky považujeme kapitalistický systém, principy volného trhu v ekonomice a odmítání rozvojové podpory ze zemí východního bloku. Dobré strategické umístění na východě Afriky a obklopení Indickým oceánem udělalo z Keni významného příjemce

rozvojové pomoci již během studené války, kdy mezi nejvýznamnější donory patřily USA, Velká Británie, Francie a Japonsko. Na počátku 90. let se top donorem v Keni stalo Japonsko. Tomuto však předcházelo utlumení japonské rozvojové pomoci do země, protože u vlády byl prezident Moi a jeho autoritářský režim vlády jedné strany. Moi byl sice u moci již od roku 1978, ale s koncem studené války donoři stále více tlačili na demokratizaci země a boj s korupcí, která zpomalovala rozvojový proces. Japonsko v roce 1993 opět obnovilo toky rozvojové pomoci a to kvůli impulsům od keňské vlády, když v roce 1991 byl zaveden systém více stran a 1992 proběhly prezidentské a parlamentní volby (MOFA 2000a: 1).

Keňa stále více implementovala do svých politik demokratizaci a stala se tak modelovým příkladem pro ostatní země východní Afriky. Protože v současné době je Keňu možné označit za zemi demokratickou, bojovníka za udržování míru ve východní Africe a potlačovatele nepřátelských vojenských milic ze sousedních států, je zahraniční pomoc pro rozvoj různých sektorů v zemi takřka nezbytná, což si naplno uvědomuje i Japonsko, pro které jsou důležité demokratické struktury a vlastní vůle rozvíjet se. Proto je Keni z japonské strany věnována pozornost na poli nejrůznějších projektů a rozvojových programů. Keňa je souhrnně označována za prioritního partnera Japonska v Africe z důvodů politických, diplomatických a ekonomických. To dokládá i fakt, že v Keni žije nejvíce japonských přistěhovalců v rámci subsaharské Afriky, kteří pracují v japonských regionálních centrálních rozvojové pomoci, jako jsou např. agentury JICA, japonské velvyslanectví či japonské obchodní společnosti. V tomto kontextu je japonskou ODA možné považovat za nezbytný a mocný nástroj v rozvojové politice země. V souladu s japonskou ODA chartou jsou prioritními oblastmi zájmu v Keni snížení chudoby a udržitelný rozvoj, přičemž každá z těchto složek obsahuje specifické oblasti (Raposo 2014: 131–132).

Pokud se zaměříme na rozvojovou pomoc Japonska vůči Keni v rámci celkové hodnoty grantů, půjček a technické pomoci nebo projektů, můžeme sledovat zřetelné prioritní postavení Keni pro Japonsko. Jak dokládá tabulka č. 2, mezi lety 1969 až 2009 Keňa stála v popředí žebříčků poskytované rozvojové

pomoci směrem k Africe. Celková výše grantové pomoci mezi výše zmíněnými lety dosáhla 800 miliónů dolarů, což Keňu v tabulce umístilo na celkové šesté místo. Ve vztahu k ODA půjčkám Keňa krátce po konci studené války obsazovala první příčky v žebříčku zemí, kterým byly Japonskem poskytovány půjčky, nicméně v průběhu 90. let, kvůli keňské neschopnosti splácet tyto půjčky a dluhy, došlo ze strany Japonska ke zmenšení míry půjček (Raposo 2014: 132).

Tabulka č. 3. Top 15 příjemců japonské grantové pomoci v Africe

Top 15 recipients of Japanese grant aid to Africa, 1969-2009 (Cumulative and selected years - USS million)												
Rank	1969-1979	Amount	Share	1980-1990	Amount	Share	1991-1999	Amount	Share	2000-2009	Am.	Share
1	Kenya	25	19.1	Sudan	318	10.6	Tanzania	608	10.0	Nigeria	2243	19.9
2	Tanzania	24	18.3	Tanzania	249	8.3	Zambia	367	6.1	Tanzania	1469	13.1
3	Ghana	12	9.2	Kenya	249	8.3	Senegal	350	5.8	Ghana	1214	10.8
4	Zaire	10	7.6	Zambia	212	7.1	Moz.	309	5.1	DRC (Zaire)	1020	9.1
5	Sudan	9	6.9	Senegal	200	6.7	Ethiopia	276	4.6	Madag.	400	3.6
6	Niger	6	4.6	Zaire	142	4.7	Madag.	273	4.5	Malawi	393	3.5
7	Ethiopia	6	4.6	Ghana	133	4.4	Zimbabwe	263	4.4	Ethiopia	379	3.4
8	Nigeria	5	3.8	Niger	130	4.3	Ivory Coast	263	4.3	Sudan	341	3.0
9	Senegal	5	3.8	Moz.	122	4.1	Ghana	262	4.3	Moz.	330	2.9
10	Zambia	4	3.1	Madag.	105	3.5	Kenya	259	4.3	Senegal	302	2.7
11	Malawi	4	3.1	Maurit.	78	2.6	Malawi	214	3.5	Kenya	267	2.4
12	Mali	3	2.3	Somalia	78	2.6	Maurit.	201	3.3	Mali	266	2.4
13	Uganda	3	2.3	Nigeria	75	2.5	Guinea	199	3.3	Maurit.	227	2.0
14	Moz.	3	2.3	Mali	73	2.4	Central A.R.	172	2.8	Angola	190	1.7
15	Guinea	2	1.5	Ethiopia	68	2.3	Mali	148	2.5	Cameroon	179	1.6
Total 15		125	95.4	Total 15	2232	74.3	Total 15	4655	68.9	Total 15	922	82.0
Other countries		12	4.6	Other C.	28	25.7	Other C.	28	31.1	Other C.	46	31.1
Total Grant Africa		131	100	Total Africa	3006	100	Total Africa	6047	100	Total Africa	11247	100

Source: Compiled by the Author as original references based on OECD Statistics and Japan's ODA White Papers on selected years
 Note: Moz. - Mozambique, Maurit. - Mauritania, Madag. - Madagascar, Other C. - Other Countries

Zdroj: Raposo, P.A. (2014): Japan's Foreign Aid to Africa. s. 119.

Pozice Keni v rámci východní Afriky je klíčová z ekonomického i politického pohledu. Za bránu do tohoto regionu je považován přístav

v Mombase, který za pomoci železniční, silniční i letecké infrastruktury směřující do Nairobi, slouží i ostatním, zejména vnitrozemským státům v regionu, mezi které patří například Uganda nebo Rwanda. Mombasa se tedy dá považovat za důležitý obchodní uzel, kde primárně dochází k importu a exportu ekonomických komodit. Hlavní průmyslová struktura závisí na zemědělské produkci, přičemž historické souvislosti jsou patrné již za dob britského kolonialismu. Nejdůležitějšími producenty zemědělských produktů jsou malí farmáři se soukromými farmami, kteří jsou ve velké míře závislí na počasí, resp. na dostatku vody, která zavlažuje plodiny, protože primárními exportními produkty jsou čaj a káva, jež vláhu potřebují. Dalším ze sektorů, který pozvedává keňskou ekonomiku, je turismus. Turismus však v dnešní době mírně klesá a to kvůli bezpečnostní situaci v Keni v důsledku negativních událostí, které Keňu v minulých letech zasáhly. K těmto útokům se přihlásily somálské islamistické milice Al-Šabáb, díky nimž země stojí před velkou bezpečnostní výzvou. I přes zesílená bezpečnostní opatření se vládním složkám nedaří čelit nečekaným teroristickým útokům. Navzdory problémům však Keňa zůstává nejrozvinutějším státem ve východní Africe. Bezpečnostní problémy však nejsou jediným nedostatkem Keni, země se mimo jiné potýká i se sociálními nedostatky, kam můžeme zařadit i nerozvinutý zdravotnický systém či malé množství vzdělávacích institucí. V rámci vylepšení podmínek v tomto sektoru se Japonsko stalo velkou oporou a sledujeme, že díky zahraniční rozvojové pomoci směřující do Keni, kam ve velkém spadá také japonská ODA, množství zmíněných institucí narostlo (MOFA 2000a: 1–2).

4.2 Japonská ODA v Keni

Vzájemný vztah mezi oběma zeměmi je již od poloviny minulého století velmi příznivý, Japonsko si na Keni cenní mnoho faktorů, v současné době k těm nejvýznamnějším patří to, že Japonsko Keňu chválí pro její zapálenost v boji za udržení míru a bezpečnosti v regionu. Keňa má dobrý potenciál pro rozvoj, k čemu přispívá její geografická poloha, snahy vlády o demokratizační a ekonomické reformy či relativně vysoký vzdělávací systém (oproti ostatním zemím v regionu). Pro Japonsko je tudíž ODA, která přispěje k rozvoji v Keni, smysluplná a je zcela v souladu s hlavními tématy japonské ODA charty, čili s udržitelným rozvojem a snížením chudoby. Japonsko, jakožto jeden z hlavních donorů v Keni, v souladu s Investičním programem keňské vlády na podporu oživení ekonomické strategie (IP-ERS) – podpořilo úsilí Keni v implementaci tohoto programu. Program IP-ERS se primárně zaměřoval na oživení ekonomického rozvoje, boj s chudobou a zdokonalení politických struktur vě. vládního systému. Japonsko se k programu hlásí pozitivně, s následujícími principy (výčet zpracován dle Embassy of Japan in Kenya 2009):

1. Respektování k vlastnictví a záměrům Keni.
2. Kladení velkého důrazu na podporu svépomoci a omezení podpory typu „charita“, která jen prodlužuje a podporuje závislost státu na donorovi.
3. Aplikace a poučení se z japonských zkušeností a dovedností.
4. Pokud nastane příležitost, je vhodné využít tzv. efektu přelévání a směřovat japonské znalosti i do okolních států.
5. Analyzování a záznam poznámek ohledně spravování věcí veřejných keňskou vládou, s ohledem na efektivnost a účinnost rozvojové pomoci.

Japonsko v rámci poskytování ODA s Keňou aktivně spolupracuje a zemi poskytuje půjčky, granty a technickou kooperaci. Půjčky jsou poskytovány především v rámci zemědělství a dalších oblastech. Jednou z důležitých součástí je rekonstruování ekonomické infrastruktury kvůli inovaci dopravních a komunikačních sítí, které v budoucnu poslouží pro rozvoj ekonomiky země v tom smyslu, že kvalitní dopravní síť umožní přepravu zboží z vnitrozemí do

pobřežních přístavů. Grantová pomoc je přímo zaměřována na člověka jako takového, čili do takových oblastí, jež člověk nezbytně potřebuje ke svému životu. Z grantů bývá v Keni financováno zajištění pitné vody a základní zdravotní péče, dodatečně se do tohoto sektoru řadí rozvoj školství a také ekonomické infrastruktury. Co se týká technické kooperace, ta má v Keni nejširší záběr a je patrná v největším množství oblastí. Je důležité upozornit na fakt, že technickou kooperaci můžeme spatřovat i v rámci projektové spolupráce, která nejčastěji probíhá na univerzitách, kde dochází k výměně stážistů, nejčastěji z řad učitelů²⁹. Do Keni tak přijíždějí odborníci z různých oborů, kteří přednášejí o rozvoji, kam řadí rozvoj zemědělství a venkova, turismu, těžebního průmyslu a výroby, čili takových sektorů, které mohou pozvednout keňskou ekonomiku (MOFA 2000a: 7–8).

V souvislosti s tím, že i ostatní světoví donoři, mezinárodní organizace a NGO's si uvědomují důležité postavení Keni v rámci východní Afriky, můžeme sledovat, že je v zemi přítomno mnoho aktérů z nejrůznějších zemí. Protože mnoho projektů a rozvojové pomoci nebylo efektivních a politické a ekonomické reformy nepřinesly to, co se od nich očekávalo, aktéři se rozhodli pro striktní dodržování pravidel a přímou kontrolu nad rozvojovými aktivitami, což je velice dobře patrné ze strany Japonska, které má mnoho rozvojových agentur, včetně své nejvýznamnější – JICA – přímo v Keni, která poskytuje v zemích bilaterální pomoc ve formě technické kooperace, japonské ODA půjček a grantů a dále dohlíží na správnou implementaci rozvojové pomoci a dodržování zásad její distribuce. JICA v Keni v roce 2013 navíc oslavila významné výročí svého působení, rovných 50 let. Díky této události je zřejmé, že JICA v zemi začala působit již krátce po tom, kdy Keňa získala nezávislost. Aktivity JICA v Keni jsou v souladu s programem MOFA, zvaným, Asistenční program pro Keňskou republiku, který byl v roce 2000 speciálně vytvořen a od té doby je využíván při aplikování rozvojové pomoci (JICA 2013: 3).

²⁹ Projektovou spolupráci a výměnu učitelů – odborníků – můžeme sledovat v rámci univerzit, z nichž nejdůležitější probíhají na Jomo Kenyatta University of Agriculture and Technology.

Keňa se aktivně účastnila i procesu TICAD, z nichž nejpatrnější je poslední konference TICAD V, kde byl představen a začal se využívat koncept „ruku v ruce s více dynamickou Afrikou,“ s cílem nastartovat ekonomický růst a snížit chudobu. Na konferenci TICAD V se také představila iniciativa tehdejšího premiéra Japonska S. Abeho, tzv. African Business Education Initiative (příznačně označená ABE Iniciativa), jejímž cílem bylo do hloubky naplňovat část jedné z prioritních oblastí Japonska v Keni – rozvoj lidských zdrojů – kam spadá vzdělávání. Iniciativa se konkrétně zaměřila na rozvoj mladých afrických vysokoškoláků, kteří budou mít možnost vystudovat magisterský studijní program v Japonsku (JICA 2013: 3).

4.3 Prioritní oblasti a výzvy Japonska v Keni

V následující kapitole bude představeno pět hlavních prioritních oblastí rozvojové spolupráce Japonska v Keni, které korespondují s asistenčním programem pro Keňu a o kterých kapitola hovoří v obecné rovině a zmíní nejdůležitější podoblasti, jež do jednotlivých sekcí spadají, protože další kapitola se bude věnovat konkrétním rozvojovým aktivitám v prioritních oblastech, kde čtenáře seznámí s důležitými a úspěšnými projekty.

4.3.1 Rozvoj lidských zdrojů

Podle japonského asistenčního programu pro Keňu je první oblast tou nejdůležitější, protože rozvoj člověka je nezbytný ve všech sektorech, které se chtějí v něčem zdokonalit. Aby bylo Keni co nejvíce pomoheno s cílem dosáhnout socio-ekonomického rozvoje, je potřeba zdokonalit a umožnit základní vzdělání všem, poskytnout pomoc v rozvoji administrativy a v neposlední řadě dodat japonské odborníky, kteří mohou poskytnout komparativní výhodu a díky tomu místní naučit věci nezbytné k rozvoji konkrétních sektorů. V oblasti rozvoje lidských zdrojů jsou hlavní čtyři podoblasti, kterým následně bude věnována pozornost a pro přehlednost budou zpracovány, dle japonského programu pomoci pro Keňu, do podoby výčtu (výčet zpracován dle MOFA 2000a: 9–10).

1. Základní vzdělání – pro samotný rozvoj člověka, který by díky svým znalostem mohl přispět k rozvoji země, je základní vzdělání nepostradatelné. Keňa má v rámci subsaharské Afriky značný nadprůměr základních škol, nicméně školy upadají díky nevzdělanosti učitelů, nedostatku výukových materiálů či zastaralém způsobu výuky matematiky a přírodních věd, na kterých si Japonsko velmi zakládá.
2. Vyšší vzdělání a praxe v zaměstnání – v tomto podsektoru je kladen důraz na vzdělání inženýrů – odborníků a pracovníků v průmyslu či soukromé podnikatele. Dříve tuto praxi Japonsko provádělo díky již zmíněné univerzitě Jomo Kenyatty.

3. Zlepšení schopností administrativních pracovníků – Japonsko si uvědomuje, že kroky k rozvoji této oblasti jsou velmi složité, protože stojí na dlouhodobé perspektivě. Protože vládní administrativa je nepostradatelná v realizaci politických opatření, Japonsko poskytne experty, kteří budou poskytovat doporučení.
4. Podpora a šíření demokracie – demokratizace země je pro keňský rozvoj další důležitou oblastí, protože šíření dobrého vládnutí umožní podílet se všem občanům na rozvoji země. Japonská strana demokratizaci podporuje primárně v tom, že poskytuje odborníky, kteří vedou semináře o demokratizaci.

4.3.2 Rozvoj ekonomické infrastruktury

Ekonomický růst by měla podpořit každá země, která se nechce dostat do rukou chudoby. Keňa v tomhle ohledu vyniká a spolu s rozvojovými partnery pracuje na rozvoji ekonomické infrastruktury. Ta je do značné míry zajištěna, nicméně klíčové oblasti je stále potřebné zlepšovat. Japonsko se spolu s vládou Keni od nového milénia zaměřuje převážně na tyto oblasti (výčet zpracován dle MOFA 2000a: 11–12):

1. Inovace v současné dopravní infrastruktuře – výstavby dálnic kolem velkých měst, protože současný dopravní systém má negativní vliv na ekologii a vylepšení stavu současných dálnic, protože skrz Keňu, díky její výhodné geografické pozici, směřuje zboží z přístavů na pobřeží do vnitrozemí Keni i vnitrozemských států východní Afriky.
2. Energetická podpora a budování elektrických a telekomunikačních sítí – tato oblast svojí šířkou dosahuje až konkrétně na jednotlivce, přičemž zajištění elektrické energie, dostupnosti do zaměstnání či spojení s okolím hraje z pohledu Japonska důležitou roli nejen ve státním, ale i osobnostním rozvoji.
3. Rozvoj obchodu a trhu – za pomoci předchozích bodů Keňa postupně pracuje na rozvoji obchodu a Japonsko v tomhle ohledu přispívá jako

partner ve zprostředkování otevření zahraničních trhů a hledání možných obchodních partnerů.

4.3.3 Rozvoj zdravotnictví

Mnoho z prioritních oblastí je v rámci svého kontextu úzce spojeno se zdravotnictvím a jeho rozvojem. Pod tím si můžeme představit, že např. oblast lidských zdrojů nebude dokonale rozvinuta do doby, než bude zajištěna základní zdravotní péče a předcházení nemocem, na které jsou v rozvinutém světě léky běžně dostupné. Japonsko si na pomoci směřující do zdravotnického sektoru velmi zakládá, mnohými autory je zdravotnictví označováno za nejdůležitější oblast japonské rozvojové pomoci v Keni. Japonsko se ve zdravotnictví zaměřuje zejména na boj s infekčními nemocemi, který chce dostat pod kontrolu a pracovat na něm za pomoci japonských vědců na výzkumu ohledně léčiv, dále vzdělává Keňany v rámci prevenčních programů proti šíření HIV/AIDS a poskytuje jim základní vzdělání o tom, jak předcházet i ostatním virovým onemocněním. Do této oblasti, jako i do některých dalších zmíněných v této kapitole, spadají programy na vybudování přístupů k čisté a pitné vodě (Watanabe – Takahashi 1997: 112, 117). Kdybychom měli shrnout nejnovější primární oblasti podporované Japonskem ve zdravotnictví v Keni, shrnul by to následující výčet (výčet zpracován dle Watanabe – Takahashi 1997: 117–118; Embassy of Japan in Kenya 2009):

1. Prevence infekčních nemocí.
2. Prevence a boj s HIV/AIDS.
3. Zlepšení regionální zdravotní péče po vzoru západního modelu zdravotnictví.
4. Zajištění možnost distribuce léků i ve školách.

4.3.4 Zemědělství a rozvoj venkova

Zemědělství je pro Keňu enormně důležité a bylo tomu již v minulosti, protože zastává velkou část z celkového HDP a zaměstnává téměř 75 % obyvatel. Je třeba dodat, že většina zemědělských produktů, zejména káva, čaj a bavlna jdou na export, tudíž se tyto produkty stávají hlavními exportními komoditami. Rozvojová pomoc Japonska do zemědělství je velice potřeba a souvisí rovněž s rozvojem občana pracujícího v zemědělství, kterému je potřebné zajistit základní podmínky pro život, aby se zvyšovala produktivita. Aby se zvýšila produktivita, vláda Keni se musí aktivně zapojit do zemědělských reforem, rozšířit nebo zlepšit zemědělskou technologii, stroje a administrativní vedení podniků. Japonsko doporučuje využívat dostupná hnojiva a zaměřit se na ekologické zemědělství a výstavbu zavlažovacích systémů, které dopraví vodu i do sušších oblastí. Japonsko Keni rovněž představilo plán na obohacení vývozních komodit, protože původní vývozní zemědělské artikly, jako je káva a čaj mohou podléhat mezinárodním cenovým výkyvům, což by mohlo keňský export ohrozit. Ideální by bylo rozšířit vývozní zemědělské portfolio o další zemědělské produkty – zeleninu, ovoce, ořechy nebo květiny. Japonské primární zemědělské rozvojové projekty v Keni se zaměřují na výstavbu zavlažovacích systémů, školení pro malé farmáře o tom, jak efektivně zlepšit distribuční systém vypěstovaných plodin, nebo výzkumné projekty v oblasti zemědělských technologií (MOFA 2000a: 11).

4.3.5 Ochrana životního prostředí

Japonsko je pověstné svojí podporou ekologie a rozmanitosti ekosystémů, a proto i v Keni na tuhle oblast klade značný důraz. Konkrétně se zaměřuje na předložené body (výčet zpracován dle MOFA 2000a: 13).

1. Ochrana ekosystémů, lesů a divoké přírody včetně živočišných druhů.
2. Správa vodních zdrojů a budování nových přístupů k hlubinným zdrojům pitné vodě, zejména v suchých oblastech.
3. Zlepšení vedení a administrativních procesů v oblasti životního prostředí.

4.4 Příklady projektů v prioritních oblastech pro japonskou rozvojovou pomoc

V následující podkapitole bude věnována pozornost projektům z prioritních oblastí japonské rozvojové pomoci v Keni.

Rozvoj lidských zdrojů

Jak již bylo zmíněno, oblast lidských zdrojů je velice široká a řadíme do ní celou řadu projektů a rozvojových aktivit. Vzhledem k tomu, že si Keňa dává za cíl stát se do roku 2030 industrializovanou zemí, musí zlepšit úroveň základního vzdělání primárně v matematice a přírodních vědách. Japonsko si situaci naplno uvědomuje a pomáhá keňské vládě v neustálém rozvoji školství. Proto se zaměřilo na velký projekt, ve kterém spolupracovalo se svými agenturami (JICA) a keňskou vládou. Projekt Posílení znalostí z oblasti matematiky a přírodních věd (SMASE) byl zahájen již v roce 1998 a trval do roku 2013 s cílem vzdělat učitele ze všech oblastí školství, kteří by poznatky předávali studentům i zaměstnancům firem. Tento projekt je v Keni od svých počátků považován za velmi úspěšný a od doby založení projektu vzdělal velké množství učitelů. Do roku 2013 vzdělal přibližně 80 000 učitelů primárního a sekundárního vzdělávání. To, že projekt úspěšně fungoval, bylo přisuzováno ve velké míře keňskému ministerstvu školství, které bezchybně pochopilo japonský model svépomoci a v projektu se samo snažilo být hlavním aktérem. Ministerstvo zařadilo učitele do svých dalších programů a na lokální úrovni otevřelo mnoho státních vzdělávacích budov. Keňa navíc od roku 2003 poskytuje bezplatné vzdělávání (OECD 2010: 112; JICA 2013: 22–24).

Do této oblasti spadá i podpora žen, kterou Japonsko velmi prosazuje. V rámci rozvoje lidských zdrojů a podpory žen probíhají projekty, které se

zaměřují na snížení chudoby a zlepšení životní situace takovým způsobem, že ženy navštěvují a vzdělávají se v centrech, kde se naučí základním ekonomickým aktivitám. Do tohoto okruhu spadá: správné hospodaření s vypěstovanými produkty, kurzy o tom, jak neplýtvat s vodou, hospodaření s rybami, skupinové hospodaření, či školení o tom, jak efektivně prodat vypěstované produkty (JICA 2013: 25).

Rozvoj ekonomické infrastruktury

Rozvoj ekonomické infrastruktury, kam rovněž spadá dopravní a energetická infrastruktura, je pro Japonsko velmi podstatný hlavně z hlediska přesunu zboží a pracovníků. Rozvinutá infrastruktura Keni je nezbytná nejen pro zemi samotnou, ale Keňa, jakožto brána do východní Afriky, musí mít rozvinutou infrastrukturu také proto, že dopravuje zboží do a z vnitrozemských států. Japonsko se díky těmto důvodům v oblasti ekonomické infrastruktury hojně zapojuje a můžeme zaznamenat velké množství projektů.

Velké infrastrukturní projekty se týkají hlavního města Nairobi, kde dochází k výstavbám nových silnic a je zvyšována efektivita dopravních systémů, aby se předcházelo kolapsům. Další oblastí projektů je inovace přístavu v Mombase, odkud zboží putuje až do vnitrozemí východní Afriky. Jedním z důležitých projektů je tzv. Rozvojový projekt přístavu v Mombase. Japonsko v čele s JICA se zasadilo o projekty na vybudování přístavního terminálu pro kontejnery přepravující zboží na lodích či inovovalo silnice v oblasti přístavu. Vylepšení hlavních dopravních uzlů včetně vybudování nových silnic vedoucích z přístavů na pobřeží do vnitrozemí pomůže zemi rozvinout obchod a s tím i ekonomickou situaci země, protože tyto projekty jsou částečně součástí i rozvoje obchodu a průmyslu, na které Japonsko také klade důraz. Dalším z japonských prioritních projektů v této oblasti jsou projekty zaměřené na zajištění přístupu k dodávkám elektřiny, kde Japonsko podporuje výstavbu elektráren, které pracují s obnovitelnými zdroji a zdůrazňuje využívání geotermálních či vodních zdrojů, z nichž elektrické sítě dosahují až na venkov. Za důležitý projekt v této oblasti je možno považovat úspěšné vybudování vodní elektrárny Sondu-Miriu (Sondu

Miriu Hydropower Plant Project). Těmito projekty Japonsko v Keni rovněž uplatňuje politiku proti globálnímu oteplování (JICA 2015a; JICA 2015b).

Rozvoj zdravotnictví

Keňa, s odhadovanou populací kolem 43 milionů obyvatel, má nedostatečně rozvinuté zdravotnictví a neúměrný počet zdravotnických zařízení vůči počtu obyvatelstva, zejména ve venkovských oblastech, kde se paradoxně koncentruje největší část občanů Keni. Počet zdravotnických zařízení sice kvůli přítomnosti donorů a rozvojové pomoci mírně narůstá, nicméně stále nedosahuje optimálního počtu, který by uspokojil všechny obyvatele. Jedny z posledních výzkumů odhadují počet těchto zařízení na 8375 za rok 2012 (UNDP 2013: 50–51).

Keňa se dlouhodobě potýká s nemocí HIV/AIDS a s šířením tuberkulózy. Japonsko v souvislosti s bojem proti šíření těchto nemocí formuluje směrem ke Keni rozvojovou politiku ve formě technické pomoci, grantů a vysíláním zdravotnických dobrovolníků. V souvislosti s virem HIV Japonsko v Keni vystavělo ve spolupráci s JICA výzkumná centra, kam se lidé mohou nechat přijít otestovat a díky fluorescenčním mikroskopům mohou znát výsledky velice brzy, což může pomoci s omezením šíření nemoci. V této oblasti Japonsko iniciovalo projekt Posílení a pomoc lidem v Keni v boji proti HIV/AIDS (SPEAK). Cílem tohoto projektu bylo otestovat HIV testovací a poradenská centra (HTC), zda jsou kvalitní a poskytují své služby úspěšně a do roku 2014 se centra rozšířila po celé zemi, kde úspěšně fungují dodnes (JICA 2013: 20).

Další z důležitých oblastí ve zdravotnictví, kterou Japonsko podporuje, je zlepšení a vybudování základních zdravotnických center. Japonsko usiluje o zakládání center nejen na regionální úrovni, ale i na oblastní, provinční či místní. Za důležitý projekt v této oblasti je považováno posílení zdravotnictví v provincii Nyanza, které úspěšně skončilo v roce 2013, kdy za doby jeho trvání byly zlepšeny základní znalosti o nemocech mezi místním obyvatelstvem, byli proškoleni lidé, kteří řídí místní zdravotnická centra, aby centra mohla efektivně fungovat. Díky tomu začalo být zdravotnictví dostupné všem (JICA 2015a).

V neposlední řadě je Japonsko pyšné na to, že v Keni mohlo zrekonstruovat a vybavit Coast Provincial General Hospital v Mombase, jakožto důležitou a nepostradatelnou nemocnici pro pobřežní oblast. Byla zrekonstruována všechna oddělení, nově vybaveny laboratoře, lékárna či radiodiagnostické oddělení. Japonsko ve spolupráci s JICA se podílelo i na rekonstrukci nemocnic v západní Keni a to v Kisii a Kerichu (JICA 2013: 18).

Zemědělství a rozvoj venkova

Pro Keňu je oblast zemědělství nejdůležitější částí průmyslu, protože zemědělství tvoří 24 % HDP země a zaměstnává téměř 80 % obyvatel. Technická pomoc ze strany Japonska, která je především zaměřená na malé soukromé podnikatele se promítá do rozvoje a obnovy zavlažovacích zařízení, posílení a podpory zemědělců formou školení a to proto, aby správně dokázali vstoupit na místní trh a zvětšila se tak jejich produktivita. Kromě těchto oblastí Japonsko bude také v Keni podporovat programy pro efektivní pěstování rýže, kterými je známo po celé Africe. V Keni bude tzv. rýžová politika rozvíjena v rámci Národní rozvojové strategie v oblasti rýže (NRDS) (JICA 2015a).

Aby zemědělství zůstalo i nadále živým segmentem keňského hospodářství, Japonsko největší část své pomoci směřuje k menším farmářům, kteří produkují 75% zemědělských produktů vyprodukovaných na keňském území. Od roku 2006 se Japonsko aktivně účastní Projektu na podporu malých zemědělských farem v oblasti zahradnictví (SHEP), jehož cílem je zvýšit zisky zahradnických podniků. SHEP se snaží pracovat s majiteli a zaměstnanci malých farem, učí je, jak správně organizovat práci, jak efektivně zvýšit produktivitu na úkor správných pěstitelských postupů či vysvětluje základní principy marketingu, aby farmáři dokázali prodávat své produkty za přitažlivou cenu pro zákazníka. Japonsko rovněž podporuje význam genderu na farmách. Změna myšlení zemědělců ukazuje i zlepšení v jejich příjmech, čehož si všimla i keňská vláda a rozšířila tak projekt SHEP na celostátní úroveň (MOFA 2012a: 71).

Ochrana životního prostředí

Japonsko na environmentální politiku klade velké nároky a tyto nároky se snaží aplikovat i v Keni. Jeden z hlavních cílů této politiky je zajistit přístup k čisté a pitné vodě, protože většina území Keni je suchá nebo polosuchá. Japonsko díky svým projektům rozvíjí vodohospodářské sítě ve městech, ale i ve venkovských oblastech a v koordinaci s JICA podporuje například projekt na rozšíření vodovodu ve městě Kapsabet v provincii Rift Valley, které je známé díky svému zemědělství a pěstování nejrůznějších plodin, jež vodu nezbytně potřebují. Další z důležitých oblastí v rámci životního prostředí, kde probíhá mnoho projektů, je oblast řízení environmentální oblasti. Pod tímto pojmem si představme hlavně školení administrativních a technických pracovníků, kteří se starají o životní prostředí zejména ve velkých městech, kam rovněž spadá i čistota, svoz odpadů aj. Japonsko podporuje rozvoj kapacit v oblasti práce s odpady ve městech Nairobi či Nakuru, protože městská životní prostředí byla díky rychlému zvýšení městské populace zasažena a postižena, což by se v budoucnu mohlo negativně projevit na tvorbě slumů. Jeden z konkrétních projektů funguje v Nairobi a zaměřuje se na rozvoj kapacit odpadového hospodářství (JICA 2015a).

5. Globální strategie Japonska v Africe – případová studie vzájemných vztahů s Tanzanií

Tanzanie byla vybrána především pro dobré a dlouholeté vztahy s Japonskem, a to zejména z důvodu začleňování sociálních a ekonomických reforem do své vnitřní politiky, což Japonsko velmi oceňuje. Kvůli nízkému HDP na obyvatele je rozvojová pomoc nezbytná. Oba státy po dlouhou dobu obsazují žebříčky prvních deseti nejvýznamnějších příjemců japonské rozvojové pomoci.

Tanzanie se stala novým státem v roce 1964 poté, co Tanganika a Zanzibar získaly nezávislost a vytvořily společnou unii. Od této doby je možné sledovat vzájemné přátelské vztahy mezi Japonskem a Tanzanií, které ihned ve stejném roce, 1964, posvětila účast Tanzanie na Olympijských hrách v Tokiu. Tanzanie je považována za jeden z nejstabilnějších států východní Afriky a taky za nejvíce závislý stát na zahraniční rozvojové pomoci. Díky svému dobrému postavení ve východní Africe a přátelským vztahům s Japonskem již od svého vzniku je Tanzanie chápána jako jeden z prioritních států pro Japonsko v rámci Afriky. Během studené války to byly zejména ekonomické, politické a strategické zájmy co podporovaly směřování japonské ODA do Tanzanie, nicméně od konce studené války a po celá 90. léta se vnímání Tanzanie změnilo v tom smyslu, že po celé desetiletí země zastávala roli mírotvůrce v oblasti Velkých jezer a významného člena Východoafrického společenství (EAC), které se rovněž podílí na udržování míru a stability ve východní Africe. A protože je posilování a zajištění míru významným komponentem japonské zahraniční politiky, Tanzanie se stala ještě významnějším partnerem Japonska. V Tanzanii je možné sledovat zapojení mnoha světových donorů s jejich rozvojovými projekty, které jsou obrovské v porovnání s japonskými, ale Tanzanie si japonských velice váží hlavně z důvodu rovnocenného partnerství. Postavení Tanzanie v očích Japonska se ještě zvýšilo v souvislosti s předsednictvím v Africké unii v roce 2008 a díky tomu vzrostly i vztahy mezi TICAD a NEPAD, které potřebovaly upevnit a Tanzanie byla pro to vhodným prostředníkem (Raposo 2014: 135–136).

Od počátku 21. století byl zaznamenán stabilní růst HDP, který je lehce nad průměrem afrických států. Na druhou stranu, příjem na osobu stále zůstává velmi nízký a míra chudoby značně velká, proto jsou rozvojové aktivity nezbytné. Vláda Tanzanie s cílem snížit chudobu a zvýšit ekonomický růst pracuje od roku 2010 na národní strategii pro snížení chudoby, kterou Japonsko podporuje a svoje projekty z části koordinuje s touto strategií. Zlepšování ekonomické infrastruktury v Tanzanii je rovněž důležité z důvodu členství v EAC, které s postupným rozšiřováním ekonomické integrace ve východní Africe vyžaduje efektivní a otevřené trhy. Tanzanie má výborné predispozice k tomu, aby se postupně rozvinula a nemusela v budoucnu bojovat s chudobou. Tanzanie je totiž prostoupená velkým přírodním bohatstvím a jsou zde světové zásoby některých surovin a minerálů, kam řadíme zlato, měď, stříbro, uran a diamanty. Podle Tanzanské agentury pro audit minerálů byla dokonce Tanzanie v roce 2013 na 4. místě v těžbě zlata za Jihoafrickou republikou, Ghanou a Mali. Japonsko si je plno vědomo přírodního bohatství Tanzanie, a protože rovněž ví, že Tanzanie nemá moderní prostředky pro těžbu minerálů a její nerostné bohatství by jí mohlo pomoci k rozvoji, Japonsko zemi podporuje vědou a výzkumem důlního sektoru (MOFA 2012b; TMAA 2013: 28).

Přátelství mezi oběma státy bylo vždy velmi silné, což dokládají i návštěvy císařského páru v Tanzanii v průběhu 80. let. Japonsko začalo směřovat svoji rozvojovou pomoc do Tanzanie na konci 60. let a existují záznamy o tom, že v roce 1967 přicestovali do Tanzanie první mladí japonští dobrovolníci s cílem rozvíjet místní občany. V dnešní době se čísla dobrovolníků pohybují kolem jednoho tisíce (Embassy of Japan in Tanzania 2015).

Japonskou rozvojovou pomoc vůči Tanzanii je možné chápat na pozadí dvou pilířů. První poskytuje pomoc na podporu a zlepšení produktivity v ekonomické a sociální oblasti a zaměřuje se na rozvoj mezinárodní dopravy v regionu, který obklopuje Tanzanii. Druhý pilíř se váže k šíření dobrého vládnutí a uplatňuje se ve spolupráci s Národním programem Tanzanie pro růst a snižování chudoby. Výsledkem japonské politiky v rámci subsaharské Afriky je to, že Tanzanie spolu s Keňou a Ghanou patří k třem největším příjemcům

japonské ODA. To dokládá i tabulka č. 3, která zobrazuje množství konkrétních typů rozvojové pomoci. Tanzanie je největším příjemcem grantové pomoci, ale jsou zde ve velkém množství patrné i půjčky a technická pomoc, jako i ostatně u většiny japonské ODA (Raposo 2014: 136).

Tabulka č. 4: Japonská rozvojová pomoc v regionu subsaharské Afriky

Chart II-12 > Japan's Assistance in the Sub-Saharan Africa Region

2012 (Net disbursements, US\$ million)

Rank	Country or region	Grants			Loan aid			Total	
		Grant aid	Grants provided through multilateral institutions	Technical cooperation	Amount disbursed	Amount recovered	Total		
1	Tanzania	88.68	—	39.99	128.67	19.24	—	19.24	147.91
2	Kenya	72.19	43.13	63.33	135.52	90.35	93.81	-3.45	132.07
3	Ghana	82.76	3.93	32.63	115.39	—	—	—	115.39

Zdroj: MOFA 2013a: 130

Tanzanie od své nezávislosti udělala mnoho kroků směrem k sociální transformaci, nicméně přítomnost zahraničních aktérů je stále nezbytná. Japonsko od 60. let úzce spolupracuje s místními občany i vládou Tanzanie a prioritní oblasti, jakožto i u mnohých dalších zemí zahrnují rozvoj v ekonomické a sociální infrastruktuře, přístupu k vodě, zlepšení zdravotnických zařízení, zajištění dostatku potravin a podpora pěstování rýže. V Tanzanii, stejně tak jako v Keni, můžeme vidět mnoho japonských rozvojových aktérů, kam spadají různé neziskové organizace, samozřejmě JICA, velké množství dobrovolníků nebo soukromých podniků³⁰ (Embassy of Japan in Tanzania 2015).

³⁰ V Tanzanii můžeme narazit na množství japonských továren, kterých, jak říká sama japonská vláda, by mohlo být ještě víc a dávala by se tak možnost místním pracovat v těchto podnicích. Některé podniky již dnes neodmyslitelně patří k tanzanské komunitě, i když jejich původ je zřetelně japonský. K těmto podnikům patří např. Panasonic, jehož pobočka Panasonic Energy byla v Tanzanii vystavěna těsně po získání nezávislosti a dodnes je v zemi hlavním producentem článkových baterií. Další z důležitých společností je Sumitomo Chemical, jejíž přítomnost je neodmyslitelně spjata s výzkumem nástrojů v boji proti malárii. Svoji dceřinou firmu v Tanzanii má i Japan Tobacco International, která patří k významným zpracovatelům tabáku a nabízí místním občanům rovněž nespočet pracovních míst (Embassy of Japan in Tanzania 2015; JETRO 2013).

5.1 Japonská ODA v Tanzanii

Tanzanie, stejně tak jako i Keňa má pro Japonsko velice dobrou strategickou pozici a to díky své příhodné lokaci u Indického oceánu na východě Afriky. Rovněž na Tanzanii můžeme nahlížet v tom smyslu, že zprostředkovává dopravu zboží a je hlavním komunikačním kanálem pro státy, které jsou uvnitř kontinentu a nemají tak přístup k moři. Tanzanie patří k důležitým aktérům ve svém regionu a stejně tak jako v případě Keni, která stabilizuje východní Afriku, Tanzanie provádí tytéž aktivity rovněž ve východní, ale i v jižní části afrického kontinentu. Za pomoci těchto aktivit vidíme, že Japonsko již v druhém případě úzce spolupracuje se státy, které se snaží prosazovat mír a demokracii ve svých regionech a jsou dobrými mezinárodními občany. Tanzanie je pro Japonsko významným aktérem v diplomacii na africkém kontinentě, a nejen z toho důvodu zde pozorujeme široké spektrum rozvojových aktivit (MOFA 2012b).

Aby však rozvojové aktivity byly co nejvíce efektivní, bylo zapotřebí projít dlouhou cestu japonské rozvojové politiky vůči Tanzanii. Protože v minulosti docházelo k štěpené a špatné koordinaci projektů, bylo zapotřebí přinést dlouhodobý program, který projekty sjednotí a za rozvojem tak bude moci být viděn pokrok. Díky tomu vznikla Společná rozvojová strategie pro Tanzanii (JAST), která sjednotila jednotlivé politiky světových donorů, a tito donoři se zavázali k dodržování společných pravidel. Akt stvrdilo svým podpisem i Japonsko (MOFA 2008b: 5). Následující perspektivy japonské rozvojové pomoci pro Tanzanii zahrnují (výčet zpracován dle MOFA 2008b: 5):

1. Zefektivnění funkcí místní vlády.
2. Posílení a rozvoj konkrétních sektorů, které dle aktuálních podmínek budou vyhodnoceny za nejpotřebnější.
3. Rozvoj veřejných služeb, kam bylo především zakomponován rozvoj základní infrastruktury důležité pro život občanů – budování silnic, přístupu k vodě a elektřině.

Japonsko se aktivně účastní sjednocování rozvojové pomoci a vládního dialogu mezi rozvojovými aktéry a svojí pomoc aktivně distribuuje a formuluje za pomoci technické asistence a odborníků spadajících pod tuto sekci. S ohledem

na formulované základní principy JAST dává Japonsko rozvojové pomoci přednost v takových oblastech, kde vyniká a má komparativní výhodu a rovněž tam, kde pomoc bude nejvíce zapotřebí, což bude vyhodnocováno díky vzájemným dialogům mezi Japonskem a vládou Tanzanie (MOFA 2012b).

5.1.1 JICA a ODA v Tanzanii

JICA v roce 2010 oslavila úspěšné třicetileté působení v Tanzanii, i když samotná japonská rozvojová pomoc začala do země proudit již od 60. let. Dobrovolnický program JOCV³¹ v zemi aktivně působí od roku 1966, jehož kancelář byla v roce 1980 sloučena do kanceláře JICA. JICA je hlavní výkonnou organizací co se týče přerozdělování bilaterální japonské ODA a v Tanzanii, stejně tak jako i v ostatních rozvojových zemích je hlavním aktérem, který se stará o distribuci půjček, grantové a technické pomoci v rámci ODA. Stejně jako u Keni, Japonsko vůči Tanzanii uplatňuje všechny formy pomoci. Jsou zde patrné půjčky, grantová pomoc i technická kooperace. Grantová pomoc bývá zaměřována na oblasti základních lidských potřeb, jako je zdravotnická péče a na infrastrukturu – silnice a lokální dopravní cesty, vybudování elektrických sítí nebo přístup ke komunikačním kanálům, jak telefonním, tak mediálním. Technická pomoc je patrná u projektů v oblasti zemědělství nebo rozvoje vodních zásobáren (MOFA 2000b: 8). Specialitou v poskytování rozvojové pomoci v Tanzanii je tzv. Hlavní podpora rozpočtu (GBS), což je vysoce propracovaný a sladěný přístup, díky kterému je poskytována podpora vládnímu rozpočtu Tanzanie, aby byla naplněna strategie růstu ekonomiky a snížení chudoby. Skrze půjčky japonské ODA, JICA spolu s dalšími mezinárodními rozvojovými aktéry působícími v Tanzanii, přispívá do GBS (JICA 2010b: 11).

³¹ První dobrovolníci JOCV přišli do Tanzanie v roce 1967, rok poté, co zde byla otevřena pobočka. Tito dobrovolníci byli specialisty na zahradničení a šití. Od počátku své přítomnosti v Tanzanii působili v oblasti dobrovolnictví více než 1300 mladých japonských specialistů, kteří pomáhali v oblasti zdravotnictví, rybolovu, vzdělání a v dalších základních pracovních činnostech (JICA 2010b: 16).

5.2 Prioritní oblasti a výzvy Japonska v Tanzanii

Jak už bylo zmíněno, Japonsko soustředí svoji pomoc do takových oblastí rozvoje, kde může nabídnout a vyniknout nad ostatními díky vlastním komparativním výhodám a znalostem. Proto tyto výhody bude uplatňovat tam, kde bude pomoc nejvíce efektivní, což vyplýne z aktuálních nebo dlouhodobých potřeb partnerských zemí, v tomto případě z potřeb Tanzanie. V souladu s asistenčním programem pro Tanzanii a základními principy rozvojové politiky vůči Tanzanii – podporou ekonomického a sociálního rozvoje směrem k udržitelnému ekonomickému růstu a snižování chudoby – bude pomoc zacílena především na zvýšení produktivity v zemědělství nebo rozvoj infrastruktury, kde má Japonsko znalosti a může poskytnout vlastní experty. Rovněž Japonsko podporuje veřejný sektor a vládní administrativu, aby byl upevněn současný systém a mohlo být nadále posilováno dobré vládnutí. Japonsko se zavázalo i k podpoře zdravotnictví, i když nespadá do jejich prioritních oblastí, ale projektů je zde stále velké množství.

5.2.1 Rozvoj ekonomické oblasti - zemědělství

Zemědělský sektor je v Tanzanii hojně zastoupen a od jeho úspěchů a produkce se odvíjí celkový růst HDP země, protože zemědělství zaměstnává většinu práceschopné populace. Zemědělství tvoří 40 % celkového HDP a rovněž tvoří 20 % z tržeb zahraničního obchodu. Navíc je zemědělství považováno za nástroj, který vede ke snižování chudoby. Japonsko proto podporuje Rozvojový program v zemědělském sektoru (ASDP) a to konkrétně v oblasti produkce a pěstování rýže, čímž je Japonsko známé (MOFA 2012b).

Základním předpokladem pro úspěšné zemědělství dle Japonska je práce s kvalitními semeny a biologickými kultivátory a hnojivy, elektrifikace venkova a vybudování cest, po kterých se zemědělské produkty můžou převážet, což pozvedne obchod. Vláda Japonsko, jakožto největší podporovatel zemědělského sektoru v Tanzanii, tuhle oblast nejvíce rozvíjí skrze projekty technické kooperace. Japonsko v rámci rozvojové pomoci v zemědělství vytváří dva

základní příspěvky a to 1. zlepšení způsobilosti realizace ASDP na státní a regionální úrovni a 2. podpora pěstování rýže, zejména co se týče výstavby zavlažovacích systémů a technických záležitosti v regionální až lokální úrovni. Další priority v zemědělství, kterým se japonská rozvojová pomoc bude věnovat, představí následující výčet (výčet zpracován dle MOFA 2008b: 7).

1. V souladu s ASDP Japonsko podpoří místní ministerstvo zemědělství a jeho agentury v oblasti dodržování posílení řídicích schopností při projektech.
2. Podpora širokospektrálního odvětví – pěstování rýže. Sem spadají i projekty na výstavbu pěstitelských center, zavlažovacích systémů nebo podpora Japonska ve vědeckém výzkumném projektu NERICA.
3. Podpora základního a jednoduchého marketingu, aneb nauka farmářů o tom, jak být efektivní na místním trhu.

5.2.2 Rozvoj infrastruktury

Posílení konkurenceschopnosti Tanzanie za pomoci směrnic o rozvoji infrastruktury, je nezbytnou a velice důležitou záležitostí, proto Japonsko v Tanzanii věnuje tomuto sektoru značnou pozornost. Je třeba si také uvědomit, že právě konkurenceschopnost je pro Tanzanii důležitá, zejména v regionu jihovýchodní Afriky nebo v regionálních integračních uskupeních a ve významné organizaci Jihoafrické rozvojové společnosti (SADC). Infrastruktura, jak dopravní, tak i elektrická a další komunikační sítě jsou v Tanzanii nedostatečně rozvinuté, někde dokonce i chybí, což může vést k odvratu zahraničních obchodních investorů, kteří by uvažovali o obchodních aktivitách v zemi. Japonsko, protože je samo ekonomickou a obchodní mocností, si je této situace vědomo, a tak se rozhodlo skrze své projekty podpořit rozvoj infrastruktury, který je považován za základ ekonomického růstu díky podpoře projektů v následujících oblastech (výčet zpracován dle MOFA 2008b: 7–10):

1. Výstavba dopravní infrastruktury, primárně silnic a cest. Japonsko v této oblasti má velké výhody, protože už v mnoha zemích vystavělo silnice a má tak komparativní výhodu. Silnice jsou v Tanzanii hlavní dopravní komunikací a je nezbytné sem investovat, protože díky silnicím se občané mohou dostat k zdravotnickým zařízením nebo pitné vodě. Navíc silnice jsou hlavním kanálem pro přepravu zboží.
2. Energie a rozvoj elektrických sítí. Tanzanie je ze 70 % závislá na vodních elektrárnách, které jsou závislé na období sucha a dešťů, což znemožňuje bezpečný a stabilní přísun elektrické energie. Proto Japonsko podporuje zemi v projektech na výstavbu dalších elektrických sítí, které zajistí stabilní přísun energie i do venkovských oblastí. Nezbytné je také hledat alternativní energetické zdroje.
3. Řízení vodních zdrojů a přísun vody do venkovských oblastí. Protože je přístup ke kvalitní a pitné vodě špatný, rozhodla se japonská vláda vybudovat přístupy k podzemní pitné vodě, resp. vystavět místa, kde bude možnost získat vodu z podzemí. Japonsko se rovněž rozhodlo pracovat a podpořit místní vládu v ekologickém přístupu k řízení vodních zdrojů.

5.2.3 Rozvoj veřejného sektoru

Japonsko se aktivně zapojuje do posílení veřejného sektoru v rámci rozvoje administrativních a finančních orgánů zejména na lokální úrovni. To z důvodu rovného přístupu všech občanů ke stejným právům a informacím. To se také týká podpory byrokracie ve zdravotnickém sektoru. Ve vládním sektoru se japonská rozvojová pomoc věnuje především zefektivnění plánovacích a rozpočtových cyklů. Pro Japonsko je ve veřejném sektoru důležité i to, aby vláda Tanzanie kladla důraz na svépomoc a v rámci tohoto efektivně monitorovala, potažmo spravovala rozvojovou pomoc a kooperaci všech donorů, především z toho důvodu, aby nedocházelo ke zneužívání rozvojové pomoci např. ve prospěch vlády (MOFA 2014c).

5.2.4 Ostatní oblasti rozvojových aktivit Japonska v Tanzanii

Japonsko se v Tanzanii angažuje v mnoha dalších oblastech, byť se nejedná o jeho prioritní oblasti. Z těchto sektorů je nejdůležitější vzdělání a zdravotnictví. Tanzanie patří ke státům Afriky, které se potýkají s největší úmrtností dětí a matek, což je zapříčiněno nedostatečným rozvinutím zdravotnického sektoru zejména na lokální úrovni. K dalším problémům v oblasti zdraví v Tanzanii patří boj s nemocí HIV/AIDS, která stojí za každou druhou úmrtností dospělých v zemi. Japonská rozvojová pomoc se proto zaměřuje na programy v předcházení HIV/AIDS, podílí se na boji s malárií nebo se angažuje v podpoře projektů zaměřených na matku a dítě a v souvislosti s tím i na výstavbu zdravotnických zařízení v menších regionech (MOFA 2008b).

Co se týče vzdělávacích programů, samotné vzdělání, stejně tak jako i případě Keni patří k hlavním nástrojům pro snižování chudoby. Japonská rozvojová pomoc na tomto místě pomáhá v základních vzdělávacích programech formou výstavby škol a školení učitelů (MOFA 2014c).

5.3 Příklady projektů v prioritních oblastech pro japonskou rozvojovou pomoc

V následující předkládané kapitole bude pozornost věnována aktuálním a důležitým projektům, které v prioritních sektorech v Tanzanii v nedávné době proběhly či stále probíhají.

Rozvoj ekonomické oblasti – zemědělství

Protože oblast zemědělství je široká, bude představen projekt z takové oblasti, která je důležitá hlavně pro občany, neboť jim zajišťuje obživu. Tento projekt se nazývá TANRICE 2 a vzniknul na podporu rýžového průmyslu v Tanzanii v roce 2012, s dobou platnosti do 2018. Japonsko na kultivace rýže v Tanzanii pracuje již od 70. let minulého století, odkdy je rýže hlavním potravinovým produktem v Tanzanii. Rýže v Tanzanii rovněž slouží jako důležitý obchodní artikl. Na zvýšení produkce rýže Japonsko spolupracuje spolu s farmáři a techniky (místními či japonskými) v Kilimandžárském zemědělském rozvojovém centru (KATC), které má v zemi důležitou roli od počátku 90. let. V průběhu let bylo zaznamenáno, že KATC stojí za mnoha úspěchy ve zvýšení produkce a centrum dalo impuls k tomu, že se farmáři o pěstování začali více zajímat. Projekt TANRICE 2 se především zaměřuje na nové kultivační technologie, které umožní dostatečný přísun rýže pro obyvatele a zamezí hladomorům či dalším nemocem kvůli nedostatku potravy (JICA 2015c)

Rozvoj infrastruktury

Jak bylo řečeno, do infrastrukturních projektů se zahrnují takové, které rozvíjí přístup k vodě, zlepšují dopravní a energetickou infrastrukturu. V rámci projektů pro přístup k pitné vodě v současné době proběhlo nebo stále probíhá mnoho obdobných projektů, které se zejména zaměřují na zisk vody z podzemí ve venkovských oblastech. V rámci dopravy stojí za zmínku dopravní projekt Arusha – Namanga – Athi River, který trval od roku 2006 do 2011 a jeho cílem bylo zrekonstruovat silnici mezi Athi River v Keni a Arushou v Tanzanii. Projekt záměrně zmiňuji, protože silnice je hlavní spojnicí mezi Egyptem a Jihoafrickou republikou a je považován za důležitý koridor i pro EAC (JICA 2015d).

Významným dlouhodobým projektem z energetického sektoru je projekt na podporu efektivní distribuce a přenosu elektřiny, který aktivně probíhá v období od roku 2009 do 2016. Hlavním cílem je vyškolení pracovníky, kteří budou zaměstnáni v elektrárnách. Japonská strana se projektu účastní tím způsobem, že dodává dlouhodobě a krátkodobě experty, kteří dohlíží na školení a nezbytnou výbavu pro průběh projektu. Z projektu je patrné, že rozvíjí energetický sektor, ale i oblast lidských zdrojů (JICA 2015e).

Rozvoj veřejného sektoru

V oblasti rozvoje veřejného sektoru probíhá rovněž několik projektů, ze kterých bych chtěla vyzdvihnout hlavně ten, který se odehrává na lokální úrovni a přibližuje tak vládní a byrokratické aktivity blíže občanovi. Jedná se o tzv. projekt Lokální vládní poradce, který má za cíl zlepšit povědomí o vládě, orgánech pro místní samosprávu a to za pomoci poradenství. JICA tento projekt doprovází svým poradcem (v současné době tuto funkci zastává expert poskytnutý japonskou vládou pan Shimoda), který bude místního poradce školit a kontrolovat ho. V rámci poradenství bude také dohlédnuto na JICA programy a aktivity, které v místě probíhají (JICA 2015f).

Ostatní oblasti rozvoje

Stejně tak jako i u mnoha dalších zemí, kam Japonsko směřuje svoji rozvojovou pomoc, i v Tanzanii můžeme najít spektrum projektů v oblasti zdravotnictví a školství. Nicméně, tyto oblasti zde nespádají do prioritních. Projekty ve školství jsou koncipovány obdobně jako v Keni, tj. školení učitelů v matematice a přírodních vědách, na kterém se Japonsko podílí spolu s centrální tanzanskou vládou. V rámci zdravotnictví je charakter japonské rozvojové politiky nejvíce spatřován na bázi projektů technické kooperace. Probíhají projekty na pomoc v boji s HIV/AIDS, rozvíjející administrativu a lidské zdroje v zdravotnictví nebo rozšiřující zdravotnický servis. Za úspěšný projekt ve zdravotnictví se dá považovat projekt na podporu zdravotnického personálu v Tanzanii, který probíhal od roku 2010 do 2014. Cílem bylo skrze rozvoj lidských zdrojů zlepšit zdravotní péči. Tento cíl se podařilo zdárně naplnit.

Japonsko v rámci projektu opět poskytlo experty a technické vybavení. Japonští experti, zejména z řad zdravotního či řídicího personálu se podíleli na workshopech a školících programech pro jejich tanzanské kolegy (JICA 2015g; MOFA 2014c).

6. Závěr

Cílem předkládané diplomové práce s názvem *Analýza zahraniční rozvojové spolupráce Japonska v Africe* bylo analyzovat zahraniční rozvojovou politiku Japonska ve vybraných afrických státech. Pozornost byla věnována dvěma případovým studiím v rámci angažmá Japonska v Keni a Tanzanii. Jak zaznělo v úvodu práce, země byly vybrány především z toho důvodu, že patří dlouhodobě mezi jedny z největších příjemců japonské rozvojové pomoci v oblasti subsaharské Afriky a s oběma státy Japonsko udržuje již od jejich nezávislosti blízké a přátelské vztahy. V Keni navíc sídlí klíčové rozvojové agentury, jejichž agenda koordinuje programy v celé východní Africe. Abych mohla zodpovědět stanovené výzkumné otázky, bylo zpočátku nutné pracovat s obecnými teoretickými okruhy zahraniční a rozvojové politiky, potažmo rozvojové spolupráce, které byly následně analyzovány z pozice Japonska a potom se konkrétně zaměřily na charakter japonské zahraniční rozvojové politiky Afrike.

Jak už bylo zmíněno, práce se skládá ze čtyř kapitol, přičemž první nám popisuje zahraniční a rozvojovou pomoc Japonska. Druhá část už se konkrétně zaměřuje na Afriku a představuje nám japonské angažmá na africkém kontinentě zhruba od poloviny minulého století do současnosti. Seznámili jsme se jak s vývojem rozvojové pomoci, tak i s konkrétními nástroji japonské rozvojové politiky. Poslední části, obě případové studie, prohloubily ještě více japonské rozvojové angažmá. V Keni a Tanzanii byly analyzovány prioritní sektory spolupráce, kde jsou aktivity nejvíce patrné a to za pomoci aktuálních dokumentů, tzv. Asistenčních programů/politik pro Keňu a Tanzanii.

První kapitola s názvem *Zahraniční politika Japonska – rozvoj jako důležitý nástroj zahraniční politiky* nám nejprve představila definici zahraniční politiky a seznámila s tím, co si představit pod pojmem analýza zahraniční politiky. Následně byly představeny hladiny analýzy, které se vyskytují v různých oborech mezinárodních vztahů a díky nim tak můžeme snáze analyzovat, na kolik se aktéři které hladiny účastní mezinárodních procesů a čeho konkrétně. Tento obecný úvod do první kapitoly uzavřely nástroje zahraniční

politiky, kde jsme se seznámili se čtyřmi hlavními okruhy nástrojů, mezi které patří i rozvojová pomoc. Následně se již úvodní kapitola zaměřila na japonskou zahraniční politiku. Nejprve se práce věnovala krátkému historickému exkurzu do vývoje japonské zahraniční politiky po druhé světové válce a během studené války, protože v této době je možné sledovat faktory, které ovlivnily moderní zahraniční politiku Japonska (tj. po konci studené války) a postupně vedly k zformování aktuálních prioritních oblastí zahraniční politiky. Tyto oblasti jsou pravidelně aktualizovány a zanášeny do tzv. Diplomatic Bluebook, což je souhrn hlavních principů pro směřování japonské diplomacie. Klíčovou oblastí pro předkládanou práci byla japonská mezinárodní rozvojová spolupráce. Ta byla spolu s rozvojem a rozvojovými přístupy také nejprve představena v obecné teoretické rovině. ODA je mocným a důležitým nástrojem japonské zahraniční politiky již od 50. let minulého století. Japonsko se stalo na počátku 90. let největším poskytovatelem rozvojové pomoci ve světě i v Africe. Protože se pomoc setkávala často s kritikou, rozhodlo se Japonsko v roce 1992 formulovat ODA chartu rozvojové pomoci, která byla revidována v roce 2003 a přizpůsobena aktuálnímu rozvojovému diskursu. O ODA chartu se opírá veškerá rozvojová pomoc. Můžeme v ní najít základní principy poskytování pomoci, filosofii i strategii. Při postupné analýze rozvojové pomoci jsem došla k závěru, že Japonsko opravdu pracuje s filosofií této charty a snaží se jí využívat v zemích příjemců.

Další kapitola se již zaměřovala na japonské angažmá v Africe. Bylo představeno formování japonské rozvojové pomoci na africkém kontinentě především během studené války. Jak vyplynulo z případových studií, Japonsko bylo významným partnerem pro některé africké země již od jejich nezávislosti a tato spolupráce mu vydržela dodnes. Dále jsme se dozvěděli, že svůj přátelský postoj vůči Africe stvrdilo od roku 1993 konferencemi TICAD, které se zasloužily o prohloubení rozvojových strategií s cílem zajistit nové oblasti spolupráce, které byly díky sérii konferencí aktuálně přizpůsobeny požadavkům doby.

Japonsko je možné označit za jednoho z nejdůležitějších donorů v subsaharské Africe, a aby zde vyniklo nad ostatními donory, snaží se prosazovat specifický model poskytování rozvojové pomoci, který již během studené války uplatnilo ve východoasijském regionu a prvopočátky tohoto modelu si vyzkoušelo takřka samo na sobě v období Meidži. Principy tohoto modelu tkví v aktivním angažmá příjemce v rozvojovém cyklu s důrazem na sebeřízení a svépomoc. Hlavním cílem Japonska v Africe je nastartovat kontinent k rozvoji, přimět státy k tomu, aby se aktivně angažovaly v rozvoji své vlastní země, protože je to užitečné a přínosné. V závěru chce Japonsko v Africe zopakovat tzv. asijský zázrak. Tento zázrak nesehal, ale Japonsko si je vědomo toho, že v Africe musí projít delší cestou rozvoje, než tomu bylo v Asii. Kapitola zmínila i aktéry japonské rozvojové pomoci, kteří se v Africe angažují. Rozvojová pomoc je nejvýrazněji poskytována na úrovni státní. Hlavním prostředníkem a distributorem bilaterální pomoci v konkrétních zemích je JICA, která zprostředkovává pomoc ve formě půjček, grantů a technické kooperace. Díky konferenci TICAD V a mottu „ruku v ruce s více dynamickou Afrikou“ se do rozvojového povědomí zeširoka dostávala myšlenka o větším zapojení japonského soukromého sektoru, které můžeme na poli analytických rovin rozvojové politiky zařadit do roviny substátních aktérů. Ne, že by se společnosti začaly angažovat v Africe až od procesu TICAD V, ale díky konferenci byla prohloubena oblast spolupráce a do plánu zařazeno pravidelné setkávání zástupců společností a afrických představitelů. Z práce dále vyplynulo, že nesmí být opomíjena ani rovina jednotlivců, kterou můžeme sledovat především díky programu JOCV, díky němuž přijíždí do Afriky mnoho dobrovolníků, s cílem rozvíjet místní obyvatele v širokém spektru aktivit. Nejčastěji se dobrovolníci angažují v oblasti školství, zdravotnictví či zemědělství.

Poslední kapitoly případových studií se již konkrétně zabývaly praktickou stránkou japonské rozvojové politiky a my jsme tak mohli sledovat japonské angažmá v Keni a Tanzanii. V každé z případových studií byl z počátku věnován prostor pro vývoj vztahů mezi Japonskem a konkrétní zemí od zisku nezávislosti zhruba do konce studené války. Potom byl nastíněn charakter současné rozvojové

spolupráce v Keni a Tanzanii a následovaly základní principy a oblasti, doplněné praktickou kapitolou s příklady projektů a plánů buď již ukončených, nebo stále probíhajících. Sledovali jsme, že prioritní oblasti v Keni i Tanzanii jsou si velice podobné a pomoc nejčastěji míří do sektoru ekonomické infrastruktury, rozvoje lidských zdrojů či zemědělství a environmentálního sektoru. Z případových studií jsme se dále mohli dozvědět, že spolupráce v Keni i Tanzanii probíhá plně v souladu s ODA chartou. V rámci případových studií byly patrné i základní strategie japonské ODA. V Keni i Tanzanii je tak možné vidět tzv. self-help efforts a to v tom smyslu, že keňská či tanzanská vláda často s Japonskem na projektech spolupracuje nebo některé projekty sama v jejich závěru převezme. Japonsko během poskytování ODA v Keni a Tanzanii dbá na spravedlnost – nejčastěji rovnost mužů a žen a během školení často propaguje i principy lidské bezpečnosti. Rozvojová pomoc ze strany Japonska bývá téměř pořád doprovázena japonskými zkušenostmi a komparativními výhodami.

Shrňme na tomto místě odpovědi na otázky položené v úvodu práce.

1. Jakými nástroji se japonská zahraniční politika vůči Africe vyznačuje?

Nejvýznamnějším nástrojem japonské zahraniční politiky vůči Africe je rozvojová pomoc, kterou můžeme řadit do oblasti ekonomických nástrojů zahraniční politiky (Druláková – Drulák 2007: 36). Rozvojová pomoc Japonska vůči Africe byla formována od poloviny 20. století a největšího rozmachu, zejména v hodnotě objemu peněz, dosáhla na počátku 90. let, resp. v roce 1989. V současné době je Japonsko stále považováno za jednoho z nejdůležitějších donorů na africkém kontinentě. Japonská ODA má sama své nástroje, jež se díky své důležitosti a velikosti staly pomyslným symbolem pro rozvojovou spolupráci a formování vztahů mezi Japonskem a Afrikou. V této chvíli hovoříme o konferencích TICAD, které od roku 1993 rozšiřují japonské angažmá v Africe a také utužují vzájemné vztahy. Rozvojová pomoc je důležitý nástroj, ale není dobré zapomínat ani na ideologické nástroje, které korespondují s třetí oblastí zájmu japonské zahraniční politiky a to propagací Japonska na mezinárodní scéně. Japonsko díky zviditelnění a zlepšování vztahů s ostatní státy tak

například pořádá výměnné pobyty či mezinárodní konference kulturního charakteru. Příkladem budiž poskytování japonských odborníků do tanzanského veřejného sektoru nebo možnost keňských studentů vyjet na studijní program do Japonska.

2. Která z analytických rovin zahraniční rozvojové politiky je pro japonské angažmá v Africe nejtypičtější (úroveň státní, substátní, jednotlivci)?

Vzhledem k tomu, že se do zahraniční rozvojové politiky Japonska zapojují aktéři v rovině státní, substátní i jednotlivců není odpověď na otázku jednoznačná. Nejvýznamnější roli stále zastává vláda, jež rozhoduje o výši a směřování ODA, která je následně distribuována skrze JICA. Z vládních aktérů jsou nejpatrnější ministerstva v čele s MOFA. Důležitým aktérem, který posílil svoje postavení zejména díky konferenci TICAD V, je i japonský sektor soukromých firem a společností, které, jak bylo vidět v podkapitole TICAD V, se v Africe aktivně angažují do rozvojových projektů. Charakteristickou a významnou roli má i hladina jednotlivců, protože jak jsme se mohli dozvědět, sektor japonských dobrovolníků, který zajišťuje JOCV, je v Africe velmi rozšířený a tito dobrovolníci se zapojují do mnoha projektů. Pro Afriku jsou tedy typické všechny analytické roviny, nicméně nejvýznamnější stále zůstává rovina státní.

3. Čím se vyznačuje japonská rozvojová politika vůči vybraným zemím?

Na tuto otázku můžeme odpovědět prostřednictvím analýzy případových studií Keni a Tanzanie. Japonská rozvojová politika se vůči vybraným zemím vyznačuje především širokým spektrem projektů a rozvojových aktivit. Japonsko má s oběma státy dlouholeté přátelské vztahy a snaží se zde uplatňovat japonský (asijský) rozvojový model s důrazem na svépomoc a sebeřízení, který se nejvíce snaží propagovat v rámci probíhajících rozvojových projektů. Rozvojové projekty se zaměřují na konkrétní oblasti, kam u Keni řadíme rozvoj lidských zdrojů, ekonomickou infrastrukturu, zdravotnictví, zemědělství a rozvoj venkova či rozvoj životního prostředí. V Tanzanii jsou prioritními oblastmi rozvoj ekonomické oblasti s důrazem na zemědělství, infrastruktura, veřejný sektor a

pomyslnou čtvrtou skupinu tvoří školství a zdravotnictví. Prioritní oblasti korespondují s Asistenčními programy/politikami pro danou zemi, které vydává MOFA. Pro ucelenou analýzu prioritních oblastí rozvoje v Keni a Tanzanii jsem představila důležité ukončené nebo stále probíhající projekty a programy. Z případových studií vyplynula značná podobnost obou zemí v tom smyslu, že japonská rozvojová politika vůči Keni a Tanzanii je širokospektrální a funguje již po desítky let na přátelské bázi.

Na japonských projektech se mi nejvíce líbí to, že přímo cílí na občana a aktivně ho zapojují do projektů, jakožto významného a rovnocenného aktéra. Tímto lidé získají nové dovednosti, které mohou vést k posílení rozvoje člověka a ekonomiky. V tom bych spatřovala největší pozitivum japonské rozvojové politiky, protože někteří novodobí donoři pomoc převedou pouze vládě a nemonitorují již její uplatnění. Japonsko, možná i díky přítomnosti svých rozvojových agentur, firem a jednotlivců pomoc kontroluje, aktivně spolupracuje s vládou i jednotlivci, poskytuje svoje experty a kombinací těchto zmíněných faktorů je pomoc efektivní a můžeme za ní sledovat výsledky. Japonsko se za dobu své přítomnosti v Keni i Tanzanii podílelo na mnoho projektech, vybudovalo a poskytlo experty do oblasti infrastruktury (dopravní, energetické, komunikační), do školství, zdravotnictví. Nejdůležitější je ale to, že státům ukázalo směr, kterým se mají dále samy pod dohledem Japonska rozvíjet.

Na závěr bych ráda stručně uzavřela celou práci. Japonsko je v Africe významným rozvojovým aktérem, který díky svému specifickému přístupu k rozvoji ukazuje mnoho africkým státům správnou cestu v rozvoji. Japonské rozvojové politiky v Africe jsou široké a je třeba říct, že zde působí již mnoho let. V Keni a v Tanzanii jsou v některých oblastech výsledky velice pozitivní, ale myslím si, že obě země před sebou mají ještě dlouhou cestu a je stále co zlepšovat. Japonsko díky své filosofii a hlubokému myšlení je dobrým rozvojovým aktérem a myslím si, že i mnohé rozvinuté země by se od Japonska měly co učit.

7. Seznam použité literatury a pramenů

7.1 Seznam použité literatury

Adem, S. (2010). Africa in Japanese Diplomatic Thought: An African Perspective. *Journal of Black Studies*, Vol. 40, No. 5, s. 871–896.

Adem, S. (2011). Japan in Africa: Diplomacy of Continuity and Change. In: Mangala, J. eds. (2011). *Africa and the New World Era* (New York: Palgrave Macmillan).

Badrul-Alam, M. – Kumar-Gupta, A. (2011). Destination Africa: China, India and Japan. *Indian Foreign Affairs Journal*, Vol. 6, No. 2, s. 187–201.

Beaudry-Somcynsky, M. – Cook, Ch. M. (1999). *Japan's System of Official Development Assistance* (Ottawa: IDRC).

Bowen, R. W. (1992). Japan's Foreign Policy. *Political Science and Politics*, Vol. 25, No. 1., s. 57–73.

Burgschweiger, N. (2008). Towards a Vibrant Africa: The Beginning of a New Era of Japanese-African Partnership? *Africa Spectrum*, Vol. 43, No. 3., s. 415–428.

Buzan, B. – Waeaver, O. – Wilde, J. (2005). *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu* (Brno: Centrum strategických studií).

DAC in Dates (2006). *The History of OECD's Development Assistance Committee* (Paris: OECD Publications).

Druláková, R. – Drulák, P. (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Oeconomica).

Edström, B. (2011). The Yoshida Doctrine in Unchartered Waters. In: Edström, B. eds. (2011). *Japan's Foreign Policy in Transition* (Stockholm: Institute for Security and Development Policy).

Halaxa, P. (2000). Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemích. In: Jehlička, P. – Tomeš, J. – Daněk, P. (2000). *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie* (Praha: Univerzita Karlova).

Chambers, R. (2005). *Ideas for Development* (London: Earthscan).

Japan's Official Development Assistance Charter (2003). *Japan's Official Development Assistance Charter* (Tokio: Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs, Economic Co-operation Bureau).

Kazuhiko, T. (2010). *Japan's Foreign Policy, 1945-2009 : The Quest for a Proactive Policy* (Boston: Brill Academic Publishers).

Lehman, H. (2005). Japan's Foreign Aid Policy to Africa Since the Tokyo International Conference on African Development. *Pacific Affairs*, Vol. 78, No. 3, s. 423–442.

Lehman, H. (2011). The Asian Economic Model in Africa. In: Lehman, H. eds. (2011). *Japan and Africa* (Oxon: Routledge).

Lumumba-Kasongo, T. (2010). *Japan–Africa Relations* (New York: Palgrave Macmillan).

Miyamoto, M. (2010). Japan's Commitment to African Development through the TICAD Process. A Critical Review of Global Development Reports with an Angle on Education and Training, No. 43, s. 74–75.

Morikawa, J. (2005). Japan and Africa after the Cold War. *African and Asian Studies*, Vol. 4, No. 4, s. 484–508.

OECD (2010). *Japan – Development Assistance Committee Peer Review* (Paris: OECD).

Okano-Heijmans, M. (2013). *Economic Diplomacy: Japan and the Balance of National Interests* (Leiden: Martinus Nijhoff).

Palanovics, N. (2006). Quo vadis Japanese ODA? New developments in Japanese aid policies. *Asia Europe Journal*, Vol. 4, No. 3, s. 365–379.

Raposo, P. A. (2014). *Japan's Foreign Aid to Africa: Angola and Mozambique within the TICAD Process* (Oxon: Routledge).

Sato, M. (2005). Japanese Aid Diplomacy in Africa: An Historical Analysis. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, Vol. 4, s. 67–85.

Sato, M. (2011). An Historical Analysis of Japan's Aid Policy in Africa. In: Lehman, H. P. eds. (2011). *Japan and Africa* (Oxon: Routledge).

Sawamura, N. (2004). Japan's Philosophy of Self-Help Efforts in International Development Cooperation: Does It Work in Africa? *Journal of International Cooperation in Education*, Vol. 7, No.1, s. 27–40.

Söderberg, M. (2011). Japanese ODA and Initiatives for Peace Building. In: Edström, B. eds. (2011). *Japan's Foreign Policy in Transition* (Stockholm: Institute for Security and Development Policy).

Takahashi, M. (2011). The ambiguous Japan: Aid experience and the notino of self-help. In: Lehman, H. P. eds. (2011). *Japan and Africa* (Oxon: Routledge).

TICAD Yokohama (2013). *20 Years of the TICAD Process and Japan's ODA to Africa* (Tokyo: MOFA).

Watanabe, A. (1977). Japanese Public Opinion and Foreign Affairs: 1964–1973. In: Scalapino, R. A. eds. (1977). *The Foreign Policy of Modern Japan* (London: University of California Press).

Watanabe, M. – Takahashi, M. (1997). The Effectiveness of Donor Aid in Kenya's Health Sector. In: Carlsson, J. – Somolekae, G. – van de Walle, N. (1997). *Foreign Aid in Africa* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).

Wild, L. – Denney, L. – Menocal, A. R. – Geddes, M. (2011). *Japan's ODA within an African Context* (London: Oversead Development Institute).

Waisová, Š. (2005). Česká republika a zahraniční rozvojová pomoc: od příjemce k dárci. In: Waisová, Š. a kol. (2005). *Ve stínu modernity. Perspektivy a problémy rozvoje* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Willis, K. (2005). *Theories and Practices of Development* (Oxon: Routledge).

Zemanová, Š. (2007). Zahraniční politika v oblasti lidských práv. Postup a metody analýzy. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 1, s. 25–47.

7.2 Seznam použitých pramenů

FAO (2014). *Principles for Responsible Investment in Agriculture and Food Systems* (<http://www.fao.org/cfs/cfs-home/resaginv/en/>, 30.1.2015).

Embassy of Japan in Kenya (2009). *Japan's ODA to Kenya* (<http://www.ke.emb-japan.go.jp/odasum.html>, 28.3.2015).

Embassy of Japan in Tanzania (2015). *Tanzania-Japan Relations* (http://www.tz.emb-japan.go.jp/e_bilateral/bilateral_top.htm, 30.3.2015).

GDRC (2001). *Definitions of Human Security* (<http://www.gdrc.org/sustdev/husec/Definitions.pdf>, 23.1.2015).

Hara, K. (2012). *The San Francisco Peace Treaty and Frontier Problems in the Regional Order in East Asia: A Sixty Year Perspective*. The Asian Pacific Journal: Japan Focus (<http://www.japanfocus.org/-Kimie-HARA/3739>, 5.2.2015).

Harsch, E. (1998). *Major international meeting adopts Agenda for Action*. Africa Recovery Online (<http://www.un.org/en/africarenewal/vol12no2/ticad.htm>, 18.3.2015).

Ishikawa, S. (2005). *Supporting Growth and Poverty Reduction*. JBIC Institute (http://jica-ri.jica.go.jp/IFIC_and_JBICI-Studies/jica-ri/publication/archives/jbic/report/discussion/pdf/dp08_e.pdf, 15.3.2015).

JETRO (2013). *JETRO co-organizes business forums in Tanzania and Kenya With attendance of Japanese METI Minister* (http://www.jetro.go.jp/en/jetro/topics/1308_topics3.html, 30.3.2015).

JICA (2010a). *JICA Annual Report 2010 – History of JICA* (<http://www.jica.go.jp/english/publications/reports/annual/2010/pdf/67.pdf>, 2.4.2015).

- JICA (2010b). *30 Years Of JICA Tanzania Office [1980-2010]* (http://www.jica.go.jp/tanzania/english/activities/c8h0vm00008d0l10-att/pamphlet_en.pdf, 1.4.2015).
- JICA (2013). *Kenya Annual Report 2013* (<http://www.jica.go.jp/kenya/english/office/others/c8h0vm000001p3r0-att/report2013.pdf>, 28.4.2015).
- JICA (2015a). *Activities in Kenya* (<http://www.jica.go.jp/kenya/english/activities/activitiy01.html#a03>, 28.3.2015).
- JICA (2015b). *Signing of Japanese ODA Loan Agreement with the Republic of Kenya for Mombasa Port Development Project (Phase 2)* (http://www.jica.go.jp/english/news/press/2014/150310_01.html, 28.3.2015).
- JICA (2015c). *Activities in Tanzania – Agricultural/Rural Development* (http://www.jica.go.jp/tanzania/english/activities/agriculture_07.html, 1.4.2015).
- JICA (2015d). *Activities in Tanzania – Transportation* (http://www.jica.go.jp/tanzania/english/activities/transportation_03.html, 1.4.2015).
- JICA (2015e). *The Technical Cooperation Project for the Capacity Development of Efficient Distribution and Transmission Systems* (<http://www.jica.go.jp/project/english/tanzania/0700976/index.html>, 1.4.2015).
- JICA (2015f). *Governance – Local Governance Advisor* (<http://www.jica.go.jp/tanzania/english/activities/governance.html>, 1.4.2015).
- JICA (2015g). *Strengthening Development of Human Resource for Health* (<http://www.jica.go.jp/project/english/tanzania/006/index.html>, 1.4.2015).
- Kaplan, M. (2008). *Rozvojová politika vyspělých zemí (OECD/DAC)*. Rozvojovka (<http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-vyspelych-zemi-oecd-dac>, 2.2.2015).

Kawai, M. – Takagi, S. (2001). *Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions*. World Bank Library (<http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-2722>, 7.2.2015).

OECD Factbook (2010). *Economic, Environmental and Social Statistics* (<http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2010-en/10/04/03/index.html?contentType=%2Fns%2FStatisticalPublication%2C%2Fns%2FChapter&itemId=%2Fcontent%2Fchapter%2Ffactbook-2010-82-en&mimeType=text%2Fhtml&containerItemId=%2Fcontent%2Fserial%2F18147364&accessItemIds>, 2.2.2015).

OECD (2014a). *Development Aid at a Glance. Statistics by region – Africa* (<http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/2.%20Africa%20-%20Development%20Aid%20at%20a%20Glance%202014.pdf>, 20.1.2015).

OECD (2014b). *Official Development Assistance – Definition and Coverage* (<http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm>, 4.2.2015).

OECD (2015). *DAC Members* (<http://www.oecd.org/dac/dacmembers.htm>, 2.2.2015).

Ogoura, K. (2009). *Japan's Cultural Diplomacy, Past and Present*. Aoyama Gakuin University (<http://www.jripec.aoyama.ac.jp/english/publication/more/more0004.html>, 30.1.2015).

Potter, D. M. (2009). *Japan's Official Development Assistance*. Nanzan University (http://office.nanzan-u.ac.jp/cie/gaiyo/kiyo/pdf_12/kenkyu_02.pdf, 30.1.2015).

MOFA (1986). *Diplomatic Bluebook 1986* (<http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1986/1986-3-1.htm>, 10.3.2015).

MOFA (1999). *The Second Tokyo International Conference on African Development*. Japan's ODA White Paper 1999 (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1999/ov2_2_02.html#c_2_2, 19.3.2015).

MOFA (2000a). *Country Assistance Program for Republic of Kenya* (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/assistance/pdfs/e_kenya2000.pdf, 30.4.2015).

MOFA (2000b). *Country Assistance Program – Tanzania 2000* (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/assistance/pdfs/e_tanzania2000.pdf, 1.4.2015).

MOFA (2002a). *Strategic Development of Japan's ODA*. Japan's ODA White Paper 2002 (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2002/part1_2.html#chart15, 10.3.2015).

MOFA (2002b). *Promoting Human Security*. Japan's ODA White Paper 2002 (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2002/part1_2_4.html#sec4, 10.3.2015).

MOFA (2007). *Japan's Efforts on Peacebuilding* (<http://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/effort0704.pdf>, 25.1.2015).

MOFA (2008a). *Summary by the Chair of TICAD IV* (<http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad/ticad4/doc/summary.pdf>, 22.3.2015).

MOFA (2008b). *Country Assistance Program for the United Republic of Tanzania* (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/assistance/pdfs/e_tanzania2008.pdf, 30.3.2015).

MOFA (2009). *The Trust Fund for Human Security* (http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/t_fund21.pdf, 8.2.2015).

MOFA (2011). *Japan's Foreign Policy in Major Global Issues*. Diplomatic Bluebook 2011 (http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2011/pdfs/chapter3_p17_26.pdf, 30.1.2015).

- MOFA (2012a). *Japan's ODA White Paper 2012* (<http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2012/pdfs/all.pdf>, 25.3.2015).
- MOFA (2012b). *Country Assistance Policy for the United Republic of Tanzania* (http://www.tz.emb-japan.go.jp/e_bilateral/cap.pdf, 28.3.2015).
- MOFA (2013a). *Japan's ODA White Paper 2013* (<http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2013/pdfs/all.pdf>, 23.1.2015).
- MOFA (2013b). *Fifth Tokyo International Conference on African Development – TICAD V* (http://www.mofa.go.jp/region/page6e_000075.html, 25.3.2015).
- MOFA (2013c). *TICAD V – Hand in Hand with a More Dynamic Africa* (http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad/pdfs/brochure_en.pdf, 25.3.2015).
- MOFA (2014a). *Overview. Diplomatic Bluebook 2014* (<http://www.mofa.go.jp/files/000055800.pdf>, 23.1.2015).
- MOFA (2014b). *Second Tokyo International Conference on African Development* (<http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad2/outline.html>, 18.3.2015).
- MOFA (2014c). *Rolling Plan for Tanzania* (http://www.tz.emb-japan.go.jp/e_bilateral/rolling_plan.pdf, 1.4.2015).
- MOFA (2014d). *Japan's Foreign Policy to Promote National and Worldwide Interests. Diplomatic Bluebook 2014* (<http://www.mofa.go.jp/files/000055802.pdf>, 30.1.2015).
- MOFA (2015a). *Japan's Security Policy* (<http://www.mofa.go.jp/policy/security/index.html>, 25.1.2015).
- MOFA (2015b). *What is TICAD?* (<http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad/what.html>, 17.3.2015).
- MOFA (2015c). *20 Years of the TICAD Process and Japan's ODA to Africa* (http://www.mofa.go.jp/policy/oda/pamphlet/pdfs/ticad_20_en.pdf, 17.3.2015).

Nikkei Asian Review (2014). *Japanese Trading Houses boosting African ops* (<http://asia.nikkei.com/Business/Trends/Japanese-trading-houses-boosting-African-ops>, 27.3.2015).

The Colombo Plan (2011). *History* (<http://www.colombo-plan.org/index.php/about-cps/history/>, 5.2.2015).

The World Bank (2015). *Data – Country and Lending Groups* (http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups#Sub_Saharan_Africa, 5.3.2015).

TMAA (2013). *Tanzania Mineral Audit Agency Annual Report 2013* (http://www.tmaa.go.tz/uploads/ANNUAL_REPORT_2013_FINAL.pdf, 30.3.2015).

Transparency International (2014). *Corruption Perceptions Index 2014: Results* (<http://www.transparency.org/cpi2014/results>, 5.3.2015).

UN (2011). *Declaration on the Right to Development* (http://www.un.org/ar/events/righttodevelopment/pdf/rtd_booklet_en.pdf, 30.3.2015).

UNDP (2013). *Kenya National Human Development Report 2013* (<http://www.ke.undp.org/content/dam/kenya/docs/SPAU/KNHD%20Report%202013.pdf>, 25.3.2015).

Watanabe, H. (2012). *Japan's Cultural Diplomacy Future*. The Diplomat (<http://thediplomat.com/2012/04/japans-cultural-diplomacy-future/>, 1.2.2015).

Weisenthal, J. (2012). *The World's Largest Economies 1990 Vs. 2011*. Business Insider (<http://www.businessinsider.com/the-worlds-largest-economies-1990-vs-2011-2012-3>, 7.2.2015).

WHO (2015). *Washington Consensus* (<http://www.who.int/trade/glossary/story094/en/>, 15.3.2015).

8. Resumé

This diploma thesis focuses on the Analysis of foreign development policy of Japan. Japan is one of the most important participants in the area of development assistance and their roots played an important role from the period after the Second World War. Today, Japan is the one of the biggest donors in Africa, which caught the attention of the world donors in connection with the phenomenon of the new division of Africa.

Diploma thesis deals with the question of the foreign development policy with the relations of Japan in Africa. The aim of the diploma thesis is to analyse the foreign development policy of Japan in selected african countries in the period after the Cold War. The attention will be focused on two case studies, namely relations between Japan and Kenya and Japan and Tanzania. These states belong to the group of the biggest recipients of Japanese development assistance. The thesis works with three research questions which are elaborated within the individual parts of the text. The diploma thesis is divided into main parts – general part, part about Japan in Africa and case studies of development policy of Japan in Kenya and Tanzania. Parts are branched into chapters and subchapters.

The general part works with two theoretical sectors – theory of foreign policy and theory of development. The aim of this part is to make a theoretical base for the next practical part. Part about Japan in Africa deals with historical analysis of Japan in Africa, TICAD conferences and japanese participants of development. Case studies analyse the practical conception of Japanese foreign development policy. In this part Kenya and Tanzania are used and we examine the development of the relations after the Second World War and contemporary priority sectors of cooperation and projects.

The conclusion sums up findings which were gained in individual parts of the thesis and it's aim is to answer the main three research questions. It is briefly dealt with the knowledge of the basic effects of Japan policy towards African states – Kenya and Tanzania.